[К]АРЛ МАРКСЫН ТҮРЭҺӨӨР 150 ЖЭЛЭЙ ОЙ

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

45-дахи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 105 (11703) | 1968 оной майн 5, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

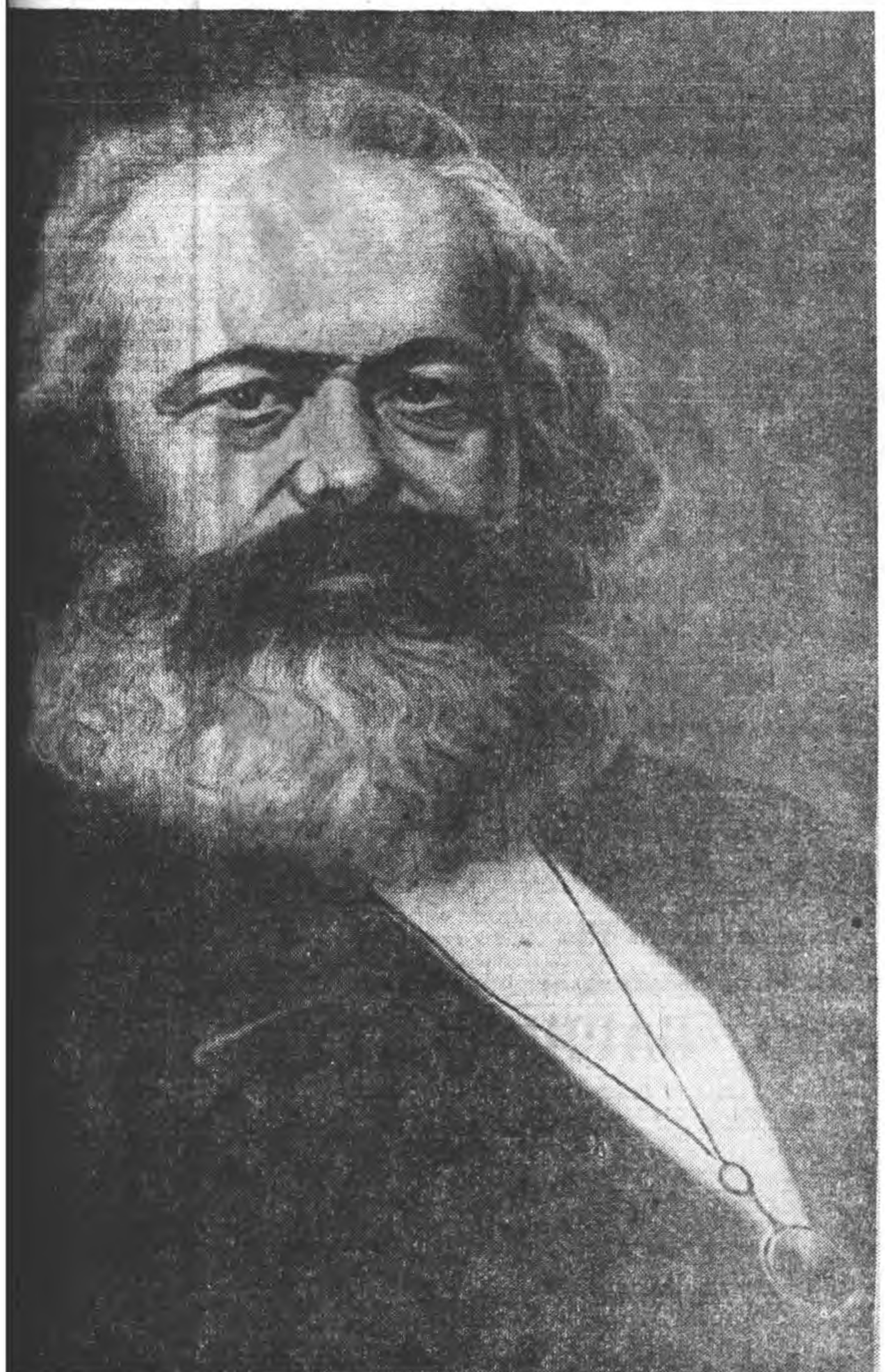

...й худэлмэришэн, таряашан, улаан сэрэгшэ депутадуудай Соведэй 1918 ондо В. И. Ле... Карл Марксын портрет. Энэ портрет Кремльдэхи В. И. Ленинэй хүдэлмэрилһэн та... [байг]даг.

ТАСС-ай фотохронико.

СУРТАЛ БОДОЛОЙ АГУУЕХЭ УГ БАЯЛИГ

Карл Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан совет, хариин журналистнуудай пресс-конференци

Совет, хариин журналистнуудта зорюулжа, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институтай, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын хэблэлэй таһагай эмхидхэһэн пресс-конференци Москвада һаяхан болоо. Энэ пресс-конференци научна коммунизмын үндэһэ һуури табигша Карл Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ойдо зорюулагдаба.

СССР-эй МИД-эй хэблэлэй таһагые даагша **Л. М. Замятин** пресс-конференци нээгээ.

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институтай директор **П. Н. Федосеев** сугларгашадай үмэнэ үгэ хэлээ. Карл Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ой хадаа совет арадай, тэрэшэлэн бүхы түрүү хүн түрэлтэнэй суртал бодолой ажабайдалдахи онсо гайхамшаг ушар болоһон байна. Марксын һургаал яахадаа агууехэб гэхэдэ, хүн түрэлтэнэй общественын ямар замаар хүгжэхэ байһые, ямар эсэргүүсэлдөөнүүдһээ капитализмын үндэһэ һууриин доройтон муудаха байһые бүри XIX зуун жэлэй үеэр уридшалан хараалаад, социальна хүгжэлтэ туйлаха арга замуудые арадуудта заажа үгэһэн байгаа. Марксын һургаалай ашаар сүлөөрхын түлөө, социализмын илан мандахын түлөө хүдэлмэришэн ангиин тэмсэл научна үндэһэ һууритай болоһон юм. К. Маркс, Ф. Энгельс агууехэ илалта туйлажа, ниитын хүгжэлтын научна теори зохёогоо.

Карл Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ойе СССР-эй олониитэ зон тэмдэглэжэ байна. КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт энэ ойдо бэлдэхэ, үнгэргэхын тула ехэ юумэ хээ.

Тус институт пролетариадай агууехэ вождь, багшын түрэһөөр 150 жэлэй ойдо зорюулан, К. Марксын, Ф. Энгельсэй суглуулбариин хоёрдохи барлалгада 11 том нэмэжэ гаргахаар бэлэдхэл хэжэ эхилээ.

Удаань академик П. Н. Федосеев корреспондентнүүдэй олон тоото асуудалнуудта харюусаба.

Карл Марксын гушанар — Робер, Поль, Карл, Фредерик Лонге сугларгашадай зүгһөө хани халуунаар угтагдан, пресс-конференцидэ хабаадагшадай үмэнэ үгэ хэлээ. Эдэнэр эоһэд тухайдаа хөөрэхэ зуураа, СССР-тэ айлшалжа байһан һанамжануудаа хөөрэбэ.

(ТАСС-ай корр.).

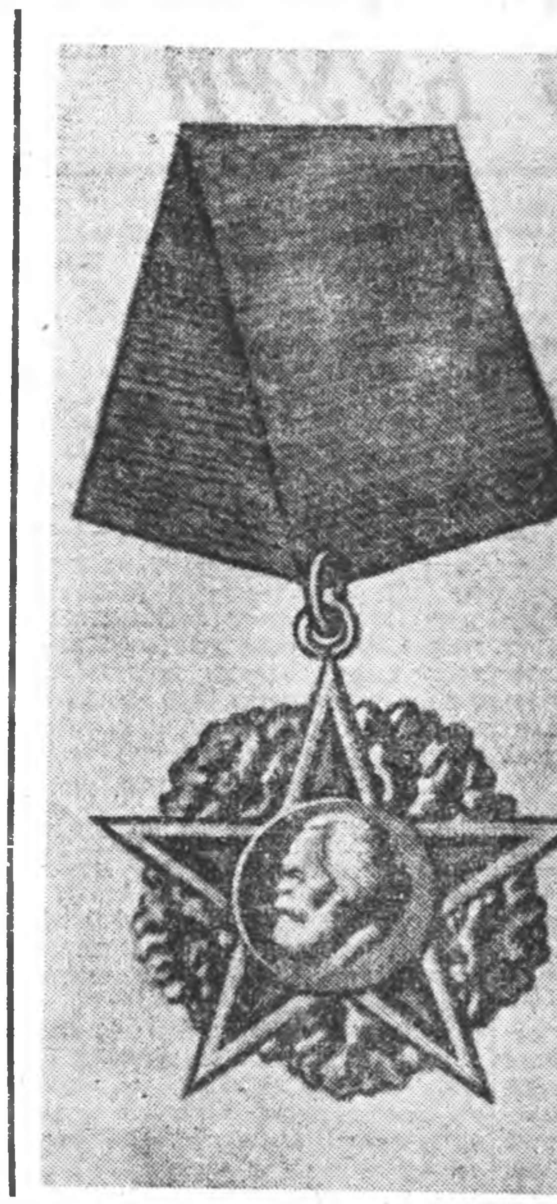

КАРЛ МАРКСЫН ОРДЕН

Карл Марксын наһа бараһаар 70 жэлэй гүйсэһэн үдэртэй дашарамдуулан, Германиин Демократическа Республикын правительствын дээдэ хайра — Карл Марксын орден 1953 ондо бии болгогдоо бэлэй. Германиин Коммунис партиин, Германиин Социалис нэгэдэмэл партиин үндэһэ һуури табилсагшадай, хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн, ГДР-эй Президент Вильгельм Пик правительственнэ энэ дээдэ хайрада хамагһаа түрүүн хүртэһэн юм.

[МАР]КС ТУХАЙ, ТЭРЭНЭЙ ҺУРГААЛ [Т]УХАЙ ДУРДАЛГАНУУДҺАА

Ф. ЭНГЕЛЬС:

...ай түүхэдэ Марксын нэрээ[р] ...он тоото шухала шэнэ һургаал... ...аа эндэ хоёр заабари тухайнь лэ ...о байнабди.

...нь—бүхэдэлхэйн түүхые ойлгохо ...й хэһэн хубисхал болоно.

...рдохи шухала шэнэ һургаалынь ...итал ажал хоёрой хоорондохи ...лэн элирүүлһэн, ондоогоор хэ... ...ридэ капиталис аргын хэрэглэг... ...й общество дотор хүдэлмэришэ... ...стын мүлжэдэг ушарые элирүүл... юрэнхы дээрэнь шэнжэлһые харуулһан очерк түрүүлэн бэшэхыемнай баадхаа.

ПОЛЬ ЛАФАРГ:

24 наһатай байхадаа Маркстай анха түрүүн уулзаһанаа бүхы наһан соогоо мартахагүйб. Маркс тиихэдэ үбшэлжэ байбашье, «Капиталайнгаа» түрүүшын томые зохёожо байһан юм. Тэрэнь хоёр жэл болоод, 1867 ондо хэблэгдэн гараа бэлэй. Өөрынгөө зохёолые эсэстэнь хүргэжэ шаданагүй аа гүб гэжэ түбэгшөөдэг байбашье, залуушуултай ехэ дуратайгаар бараалхадаг бэлэй. «Минии һүүлээр «коммунис пропаганда үргэлжэлүүлхэ хүнүүдые бэлдэхэ ёһотойб» гэжэ хэлэгшэ һэн.

Карл Маркс эрдэм наукын, ниитын ажал ябуулгын талаар түрүү хараа бодолнуудые нэгэн доро баримталжа шададаг тон шухаг хүнүүдэй нэгэн байһан; энэ хоёр шанар тэрээндэ тон нягтаар найралдаад, эрдэмтэ, социалис тэмсэлшэ гэжэ нэгэн доро тэрэниис тоолоогүй һаа, ойлгохонь бэрхэтэй байгаа.

В. И. ЛЕНИН:

...Марксын үзэл ба һургаалай сог... ...хадаа хүн түрэлтэнэй эгээл ...орондо хабаатай, XIX зуун жэ... ...элнуудай гол гурбан шэглэлые: ...еска философиие, англис клас... ...ическэ экономиие, юрэнхыдөө ...юционно һургаалнуудтай хол... ...з социализмые үргэлжэлүүлэг... ...энээр бүридүүлэн мандуулагша ...та эсэргүү талынхидайшье мэ... ...н бүхы болбосоронгы оронуу... ...ишэнэй хүдэлөөнэй теори ба ...оһон, бүхы дээрээ мүнөө үеын ...мүнөө үеын научна социа... ...һан, тэрэнэй гайхамшаг сэ... ...түгэс хараа бодол байһан ...ын һургаалай гол удхые, нэр... ...Марксын экономическа һургаа... ...он тойроной байдал тэрэнэй

Г. А. ЛОПАТИН:

Лондондо байха үедөө политическэ экономиин талаар гайхамшаг зохёолшодой нэгэнтэй, бүхы Европодохи түгэс эрдэмтэй хүнүүдэй нэгэнтэй, Карл Маркстай танилсаһан хүм.

«Бүхы Европын сэсэн ухаантанай, холые харадаг, һүбэлгэн бэрхэ хүнүүдэй хамаг анхаралайнь хандуулагдажа байһан Петербургда һаяар бүтээгдэһэн юумэнһээ хамаг хэрэг дулдыдаха.

Росси гээшэ мүнөө үе сагай Франци болоно. Социальна шэнэ байгуулалта бэелүүлхээр революционно үүсхэл тэрэнэй гаргахань зайлашагүй хуулита»... гэжэ Маркс хэлээ бэлэй.

[К.] МАРКСЫН ДУРАСХААЛДА

...С). Научна комму... ...зури табигша Карл ...оо 1841 он боло... ...уһандань ГДР-эй ...Маркс 18 наһатай... ...836 оной октябриин ...эй юридическэ фа... ...юм.

...дент байхадаа ажа... ...ые тодоруулхын ту... ...ого гаргагдаа. К. ...байха үедэ хамаа... ...ланууд үгы хэгдэ... ...эһээ шэнжэлэг... ...бэрхэшээлнүүд то... хёолдоо. Гэбэшье Берлинэй университедэй багшанарай, студентнэрэй списогүүд үлэһэн байба. Тэдэ списогүүдэй ашаар, К. Марксын һураха үедөө ажаһууһан газар элирүүлэгдээ.

Берлинэй Фридрихсхайн районой Альт-Штралау үйлсэдэхи багахан паркын үүдэнэй хажууда хадагдаһан дурасхаалай самбарые хаража болохо. Карл Маркс эндэ ерэжэ амаралтаяа үнгэргэдэг һэн гэжэ энэ самбар дээрэ бэшээтэй. К. Маркс зундаа Готлиб Келерэй гостиницада байдаг бэлэй. Тэдэ тэрэ гостиницын бүтэн үлөөгүйнь харамтай. К. Марксын байһан гансахан гэр Берлинэй түбэй Луизенштрассе үйлсэдэ (60-дахи гэр: Урдын 45-дахи) байдаг. Дүрбэн дабхар энэ гэрэй ханада дурасхаалай самбар хадаганхай. Тэрээн дээрэ «Карл Маркс 5. 5. 1818—14. 3. 1883. Немец арадай агууехэ хүбүүн, научна социализмын үндэһэ һуури табигша энэ гэртэ 1838—39 онуудта ажаһуугаа» гэжэ бэшээтэй.

Моренштрассе үйлсын 17-дохи гэртэ хадагдаһан дурасхаалай самбарые фашистнууд зонхилжо байха үедөө хобхо татажа үгы хэһэн юм. Карл Марксын ажаябадал, ажал хэрэгүүд тухай һануулһан бүхы юумые немец арадай ухаан бодолһоо гарган зайсуулха гэжэ гитлеровецүүдэй хэды оролдоошье һаа юуншье бүтээгүй.

Түрүү үзэлтэй бүхы хүнүүд К. Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ойе майн 5-да тэмдэглэхээр бэлдэжэ байна. Фашизмын, милитаризмын үндэһөөрөө үгы хэгдэһэн түрэл оронднь —Германиин Демократическа Республикада—хүдэлмэришэд, таряашадай түрүүшын немец гүрэн дотор — К. Марксын агууехэ һургаал бодото дээрэ бэелүүлэгдэжэ байна.

ҺАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЫН, ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ, ХАНИ БАРИСААНАЙ ҺАЙНДЭР

Мүнөө жэлэймнай һайндэр онсо шэнжэтэй. Совет орон алдарта табин жэлэйнгээ һүүлээр энэ Майн Нэгэниие угтаба. Ороной хүгжэлтэ, асари ехэ хүсэниинь хаа хаана харагдана.

«СССР-эй арадуудай аха дүүгэй хани барисаан, эбдэршэгүй бата нэгэдэл хэтэ мүнхэдөө һалбаран мандаг лэ!»—гэһэн лозунгые Майн Нэгэнэй жагсаалнууд дээгүүр харабабди. Манай олон үндэһэ яһатанай эб нэгэтэ бүлэ ямаршье зорилгонуудые дүүргэжэ шадаха гээд совет хүнүүд мэдэнэ.

Украинын ниислэлэй гудамжа, талмайнууд Майн Нэгэнэй үдэр улаан тугуудаар дүлэ бадарба. Киевэй бүхы районуудһаа ерэһэн жагсаалшад Крещатик тээшэ субаба.

Һайндэрэйхеэр шэмэглэгдэһэн Крещатик Киевэй индусгриин түрүүшүүлдэ—майн урдахи социалис мүрысөөндэ илажа гарагшадта амаршалгын үгэнүүдые зорюулна.

«БССР-эй табин жэлэй ой» гэһэн үгэнүүд Минскын һайндэрэй шэмэглэлдэ оролсоһон байна. БССР-эй, тус республикын Компартиин 50 жэлэйнгээ ойдо бэлэдхэлтэйнь Майн Нэгэнэй баяр найр тудалдаа.

Узбекистанай ниислэлдэ болоһон һайндэрэй жагсаал интернациональна һүлдэ тэмдэг доро үнгэргэгдөө. Тус городые һэргээн бодхоолгодо туһалалсажа байһан аха дүү республикануудай түлөөлэгшэд ташкентынхидтэй хамта Ленинэй нэрэмжэтэ талмай дээгүүр гараба. Эдэ барилгашад хоёр жэлэй туршада 2 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүдые бариба.

Алма-Атын гудамжа болон сэсэрлигүүд, В. И. Ленинэй талмай олон мянган улаан сэсэгүүдээр бүрхөөгдэһэн шэнги.

Хүдэлмэришэд болон таряашадай, город болон тосхонуудай аха дүүгэй холбоо барисаа харуулһан хадуур, балтын дүрэ зураг тэдэнэй дунда харагдана. Республикын промышленность хүдөөгэйхидтэ угаа ехэ туһаламжа үзүүлдэг юм.

Майн Нэгэнэй үглөөгүүр Грузиин ниислэлдэ үнгэ бүриин сэсэгүүдэй үнэр анхилба.

Жагсаалшад олон плакат, лозунгнуудые үргөөд ябаа. Тиихэдээ тус республикын экономико, соёл культурын гайхамшаг ехэ дэбжэлтые харуулба.

Майн Нэгэнэй жагсаалай үедэ Бакугай эдир ленинецүүд хабарай сэсэгүүдээр гүрэгдэһэн 48 баглаае Азербайджанай пролетариадай революционно тулалдаануудай ветерануудта, республикынгаа парти болон правительствын хүтэлбэрилэгшэдтэ барюулаа. Азербайджан арад ажалшадай уласхоорондын һаналаа нэгэдэлгын үдэр — Майн Нэгэнтэй хамта, Азербайджанда Совет засагай илан мандаһанай 48 жэлэй ойн баярые һайндэрлөө.

Вильнюстэ һайндэрэй жагсаал гурбан часай турша соо үргэлжэлбэ. Машина болон прибор бүтээгшэд, гутал оёгшод, бүд нэхэгшэд, химигүүд; эдеэ хоолой промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд, эрдэмтэд, соёл культурын ажал ябуулагшад өөһэдынгөө ажалай алдарта хэрэгүүд тухай мэдээсэбэ.

Молдавиин ниислэлэй ажалшадай Майн Нэгэнэй жагсаалда 150 мянга шахуу хүн хабаадалсаа. Вьетнамда эсэргүүгээр америкынхидэй үүдхэһэн дайе болюулха, грек арадта демократическа сүлөө олгохо уряатай транспарантнуудые жагсаалшад бариад ябаба.

Майн 1-нэй үглөөгүүр Латвиин ниислэлэй бульвар болон паркнууд бороогой дулаан уһаар угаагдаа. Даугавын Комсомольско набережнада Майн Нэгэнэй баяр ёһололой эхилхэ үеэр урда сагай энэ городто хоёр ондоо үнгэ элихэнээр харагдаба. Тэдэнэй улаанинь — революциин үнгые, ногоониинь — хабарай үнгые харуулаа.

Киргизэй ниислэлэйхид ажалайнгаа илалтанууд тухай элидхэһэн транспарантнуудые үргэжэ, Майн Нэгэнэй һайндэртэ гараба. Республикын промышленность дүрбэн һарынгаа түсэб болзорһоонь урид дүүргэнхэй.

Физкультурнигууд, профессионально-техническэ училищинуудай һурагшад, һургуулиин үхибүүд Душанбедэхи Майн Нэгэнэй жагсаал эхилһэн байна. Һүүлээрнь Таджигай ниислэлэй ажалшад Ленинэй нэрэмжэтэ талмай дээгүүр жагсаалаар гараба.

Армениин ниислэлэй гудамжанууд, талмайнууд дээрэ «2750» гэһэн тоо гоёхоноор харагдана. Тус город эдыдэхи удаа хабарай һайхан сагые угтаба гээшэ. Ленинэй нэрэмжэтэ талмай дээгүүр һайндэрэй жагсаалнууд үнгэрөө.

Ашхабадай гол гудамжа—Эрхэ сүлөөгэй проспектдэ суглараһан жагсаалшад «КПСС-тэ алдар соло!», «Агуу Лениндэ алдар соло!» гэһэн үгэнүүдые сууряатуулба.

Социалис оронуудай арадуудтай аха дүүгэй хани барисаанай асуудал Таллинда болоһон Майн Нэгэнэй жагсаалнуудай шэмэглэлдэ үргэнөөр харуулагдаа.

Ленинград. Улаан Тугай орденоор хоёр дахин шагнагдаһан Балтиин флодой корабльнууд дээрэхи үнгэ бүриин тугууд Майн Нэгэндэ салют үгэжэ байһандал үзэгдэнэ. Далайн сэрэгшэдэй парадай һүүлээр Дворцово талмай дээрэ ажалшадай жагсаал эхилбэ. Герой-городой дүрбэн орденоор, Алтан одоор шэмэглэгдэһэн туг ленинградайхидай жагсаалай түрүү зэргэдэ үргэгдэжэ ябаба.

Үнинэй коммунистнууд, Иваново-Вознесенскэ бүд нэхэгшэдэй революционно тэмсэлэй ветеранууд, заншалай ёһоор һайндэрэй жагсаалые эхилбэ. Мүнөө эдэнэр хоёр дахин ехээр һайндэрлэжэ байна. Яахадааб гэхэдэ, эгсэ 75 жэлэй урда, ой соо Талка горхоной эрьедэ түрүүшын маёвко үнгэргэһэн байна бшуу.

Индустриальна Свердловскын хүдэлмэришэн анги баатарлиг вьетнам арадай үнэн зүб тэмсэлые дэмжэһэн олон зуугаад лозунг жагсаалнууд дээрээ үргэжэ ябаба.

Ажалша, далайн сэрэгшэ, хилын сахюулша гэжэ нэрлэгдэдэг Владивосток хото манай орон дотор хамагай түрүүн хабарай болон ажалай һайндэрые, ажалшадай уласхоорондын һайндэрые угтаа.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ

Автомобиль, трактор болон хүдөө ажахын машинануудта хэрэгтэй запас частьнуудаар ороной арадай ажахые хангаха тухай парти, правительствын шиидхэбэринүүдэй хэр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай асуудалые КПСС-эй Центральна Комитет һаяшаг хаража үзэбэ.

Автомобиль, трактор болон хүдөө ажахын машинануудые заһабарилхада хэрэгтэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ талаар хараалагдаһан түсэбүүдые промышленна зарим министерствэнүүд, албан зургаанууд дүүргэлтэ болгоногүй гэжэ КПСС-эй ЦК-гай тогтоол дотор тэмдэглэгдэнэ. Автомобильна промышленностиин, тракторна, хүдөө ажахын машина бүтээдэг хэдэ хэдэн предприятинууд тодорхойлогдоһон тоогойнь зэргээр запас частьнуудые бүтээн гаргаха даабаринуудаа дүүргэжэ шаданагүй.

СССР-эй Автомобильна промышленностиин министерство, Тракторна, хүдөө ажахын машина бүтээлгын министерство, Барилгын министерствэнүүд запас частьнуудые, шудхамал ба дабтамал хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилдэг мэргэжэлтэй предприятинуудые бариха талаар гээгдэлдэ ороно, үгтэһэн мүнгэ зөөри хүсэд ашаглаһагүй. Автотракторна техникэ заһабарилха предприятинууд удаан хүгжөөгдэнэ, заһабарилгын хүдэлмэри ба элэһэн томо детальнуудые нэгэ газарта заһабарилга эмхидхэхэ талаар дутуу дунданууд бии.

Запас частьнуудые, шудхамал ба дабтамал хэлбэриин хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилдэг мэргэжэлтэй предприятинуудые хүгжөөхэ талаар тогтоогдоһон, 1968—1970 онуудай даабаринуудай дүүргэлтэ хангаха хэмжээ ябуулгануудые хараалан бэелүүлхыень СССР-эй Госпланда, Автомобильна промышленностиин министерствэдэ, Тракторна ба хүдөө ажахын машина бүтээлгын министерствэдэ КПСС-эй Центральна Комитет даалгаад, автомобиль, трактор болон хүдөө ажахын машинануудта хэрэгтэй запас частьнуудые, мүн тэдэниие үйлэдбэрилхэдэ шухала тусгаар хэлбэритэй хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргадаг предприятинуудые ашаглалгада оруулха түсэбүүдээ 1968 ондо заатагүй дүүргэхын тула шухала хэмжээ абахыень дурсагдаһан министерствэнүүдые, барилгын тусхайта министерствэнүүдые уялгалба.

Автомобиль, трактор болон хүдөө ажахын машинануудта хэрэгтэй запас частьнуудые бүтээн гаргадаг предприятинуудай хүдэлмэри һайжаруулхыень, запас частьнуудые үйлэдбэрилхэ түсэб дүүрэн хэмжээн соонь, номенклатураарнь 1968 ондо гүйсэдхүүлхэ, запас частьнуудые һайн шанартайгаар бэлдэдэг болохыень промышленна министерствэнүүдэй, албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ даалгагдаа.

Чусовско металлургическа заводтохи автомобилиин рессор бүтээдэг мэргэжэлтэй цехэй барилга түргэдхэхэ асуудал хаража үзэхыень СССР-эй Госпланда, СССР-эй Хара металлургиин министерствэдэ, СССР-эй Автомобильна промышленностиин министерствэдэ, Промышленна барилгын министерствэдэ даалгагдаа. Автомобильнуудта хэрэгтэй запас частьнуудаар арадай ажахые хангаха гурим һайжаруулха һанамжа, дурадхал оруулха ябадал түргэдхэхыень, розничио наймаагаар улад зондо худалдагдадаг хүнгэн автомобилиин запас частьнуудые үгэжэ байхыень түсэблэлгын болон ажахын органуудта дурадхагдаа.

Автомобиль, тракторнуудта капитальна заһабари хэхэ, томо детальнуудые нэгэ газарта заһабарилха предприятинуудые бариха, һэльбэн шэнэдхэхэ ба ашаглалгада оруулха 1968 оной түсэбэй дүүргэлтэ хангаха, техникэ заһабарилгын шанар һайжаруулхын тула шухала хэмжээ абахыень союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ, «Сельхозтехникэ» гэжэ бүхэсоюзна нэгэдэлдэ даалгагдаа.

Тогтоогдомол номенклатуратай, шанартай запас частьнуудые үйлэдбэрилхэ түсэбүүдээ дүүргэлгын талаар, тэрэшэлэн машинануудые заһабарилдаг газарнуудые үргэдхэхэ ба заһабарилгын хүдэлмэриин техническэ шанар һайжаруулха даабаринуудаа бэелүүлгын талаар ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй үмэнэ табидаг эрилтээ дээшэлүүлхыень союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудые, партиин крайкомууд болон обкомуудые КПСС-эй Центральна Комитет уялгалаа.

[18]18 — 1968

ДЭЛХЭЙН ПРОЛЕТАРИАДАЙ АГУУЕХЭ БАГША

КАРЛ МАРКСЫН ТУРЭҺӨӨР 150 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

НАУЧНА КОММУНИЗМЫН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ ТАБИГША

Марксистско-ленинскэ бүхы партинууд, бүхы оронуудай пролетариат Карл Марксын түрэһөөр 150 жэлэй ойе мүнөө тэмдэглэжэ байна. Энэ агуу хүнэй нэрэ хүн бүхэнэй сэдьхэл зүрхэндэ бүхөөр оронхой, арадуудай хуби заяанда болоһон үндэһэн хубилалтанууд энэ хүнэй нэрэтэй холбоотой.

Энэ суута хүнэй ашa габьяа юуб гэхэдэ, эрдэм ухаанда, хүнэй ухаан бодолдо, нийтын харилсаанда революци хээ, капитализмын һалан һандаржа, коммунизмын илан мандаха тухай суртал зохёоһон байна. К. Марксһаа урда тээ арад зоной харилсаанууд, хүнэй ажабайдал руу нэбтэржэ хэншье иимэ гүн гүнзэгыгөөр шэнжэлээгүй юм, марксизм-ленинизм шэнги түүхэдэ иимэ ехэ хүсэтэ нүлөө ямаршье үзэл суртал үзүүлээгүй юм.

Карл Марксын ажабайдал нилээдгүй бэрхэшээлтэй байһан. Тиин ажабайдалаа амар амгалангаар үнгэргэхые һэдээшьегүй, Энэ хүнэй ажабайдал, ажал ябуулга хадаа нугаршагүй тэмсэлэй зам мүн. Арад зоной эрхэ сүлөөгэй, зол жаргалай түлөө, мүлжэн дарлагшадтай, тэдэнэй туһамаршадтай тэмсэхэ гэшэ ажабайдалайнь уг зорилго байһан юм. Баян уг гарбалтай һэн тулада бэлдэгдэһэн замаар шата дамжан өөдөө гараха арга боломжо урдань нээлгэтэй байгаа. Теэд эдэ бүгэдэнһөө арсажа, политическэ сүлэлгэдэ ябагшын бэрхэшээлтэй зам шэлэһэн хүн. Тингэжэ түрэл ороһоо гаража олохо баатай болоһон, гэр бүлынхидөөшье хэсүү бэрхэшээлтэй байдалда оруулһан, саг үргэлжэ полициин хинамжа доро ябаһан юм.

Иимэ эрхэ байдалда ябажа, К. Маркс хүн түрэлтэнэй нийтын эрдэм ухаанда [illegible]гдөөгүй ехэ баатаршалга таргаһан байна. Залуу ябахадань хани нүхэдынь Марксые Прометей гэдэгтэй жэшэдэг байһан. Эртэ урда сагай үльгэр түүхын домоглоһоной ёһоор, Прометей бүхы хүн түрэлтэндэ зол жаргал асарһан юм. Тиин энэ сасуулбариин гүн гүнзэгы удхатай, хүгжэлтын, эрхэ сүлөөгэй, зол жаргалай түлөө тэмсэлэй сусаршагүй хүсэл эрмэлзэлые харуулна бшуу.

Бүхы эрдэм ухаанай хүгжэлтэһөө хажуу тээнь марксизм бии болоо бэшэ, харин тэрэ үеын эрхим дээдэ дэбжэлтэ түйлалтануудай дээжэ дээрэ—классическа философиин, английска политическэ экономиин, француузска утопическа социализмын үндэһэн дээрэ бии болоһон түүхэноми бии болгоод, хүдэлмэришэн ангиин революционно тэмсэл ба илалтые экономическа талаһаань үндэһэлэн баримталһан байна.

Маркс Энгельс хоёрой байгуулһан научна социализм хүдэлмэришэнэй революционно хүдэлөөнэй теори ба программа болонхой. Нийтын хүгжэлтын шата бүхэн заатагүй һэлгэлдэдэг хуулитай гэжэ тодоруулһан байна. Энээнэй үндэһөөр капиталис гүрим, үмсын зөөри, хүниие мүлжэлгэ дарлалга мүн лэ хэтэ мүнхэдөө байха бэшэ, харин һэлгэгдэхэ, мүлжэгшэ байгуулалта нийтын хүгжэлтын дээдэ шатаар—коммунизмаар һэлгэгдэхэ ёһотой гэжэ диалектикэ дээрэһээ элирнэ. Түүхын хүгжэхэдэнь нийтын-экономическа нэгэ формаци нүгөө формациие һэлгэн халадаг. Тиихэ зуураа үйлэдбэрилгын хүсэнүүд үйлэдбэридэхи харилсаанууд хоёр хоорондоо бэе бэедээ нүлөөлдэг хуулитай гэжэ К. Маркс харуулһан байна. Эдэ хоёрой хоорондохи зүрилдөөн хадаа ангиин тэмсэлэй хатуу шанга тэмсэлээр, һүүлэй һүүлдэ социальна революцяар шиидхэгдэдэг гэжэ үнгэрһэн үе сагай түүхын хүгжэлтэ тодоруулна.

Иимэ болоһонһоо хойшо түүхын хүгжэлтын гол шухала хүсэнүүд ба жама ёһонууд тухайда, тэдэниие тайлбарилха тодорхой суртал-түүхые материалис ёһоор ойлгон тайлбарилха суртал зохёогдоһон байна. Нүгөө талаһаа, энэ суртал капиталис үйлэдбэриие шэнжэлхэ гол арга боложо үгэһэн байна.

Капитализмын үйлэдбэридэхи харилсаануудые гүнзэгыгөөр, научна ёһоор шэнжэлжэ үзөөд, К. Маркс нийтын хүгжэлтын саашанхи зам, арга нүхэсэлнүүдые зааһан юм. Энэ байгуулалтын зүрилдөөе, капиталис мүлжэлгын эшэ нүхэсэлнүүдые, хоёр талада мүнгэ зөөриин хубаарган—баян үгытэй хоёр ангиин бии болодог ёһо гурим, экономическа кризисүүд, пролетариат буржуази хоёрой хоорондохи ангиин тэмсэл—эдэ бүгэдэ хадаа тушаан болоһон ушар бэшэ, харин энэ обществоло болохол ёһоороо болодог үйлэ хэрэгүүд мүн. Экономическа хуули ёһонуудые тон тодоор харуулха зуураа, капитализмын зүрилдөөнүүд улам улам һужэрхэдөө, заатагүй пролетарска революци боложо, энэ байгуулалта коммунис обществоор һэлгэгдэхэ хуулитай гэжэ К. Маркс тодоруулһан байна.

Гансал өөһэдыгөө марксистнуудреволюционернүүд гэжэ нэрлээд, түүхые материалис ёһоор ойлгохо, хараадаа абалтагүй. Эдэ бүгэдые ганса нэгэ хүн дураараа шиидхэжэ шадаха гэхэ зэргээр иимэ теоретигүүд тайлбарилдаг юм. Социалис революциин болохоор бодото эрхэ байдал бии болоно гү, али үгы гү—эдэ теоретигүүдтэ бүри хамаатай юумэ үгы. Зэбсэгжэжэл абаа һаа, ямаршье гүрэндэ революци хэжэ, политическэ засаг түрэ гартаа буляажа абахада болохо гэжэ эдэнэр хэлэдэг юм.

Имархүү дан хэтэрүү, түргэдэһэн, авантюрис номнолой буруу, ямаршье үндэһэ баримтагүй байһан тухай олон юумэ дурдалташьегүй хаш.

Социалис революци гэшэ заатал һаа промышленна хүгжэнги оронуудта эхилхэ бэшэ юм. Промышленна талаараа гээгдэнги оронуудташье эхилээд, илажа шадаха гэжэ К. Маркс тодорхойлһон байна.

Хүдэлмэришэн ангиин бүхэдэлхэйн-түүхэтэ үүргэ дүүргэхэ эшэ үндэһые К. Маркс элирүүлэн харуулһан юм. Пролетариат гэшэ өөрынгөө мэдэлдэ юушьегүй, капиталистнуудта хүдэлжэ, хоолойгоо тэжээдэг, социалис үзэл бодол баримталдаг ангиин мүн. Нийтын лэ үйлэдбэридэ пролетариат анги болон бүридэһэн түүхэтэй. Иигээд байхадаа обществодо эзэлдэг һууряараа пролетариат социалис уг гарбалтай бшуу. Нийтын үйлэдбэри гэшэмнай хожомоо социализмын материальна үндэһэ һуури болохо юм. Эгээл иимэһээ пролетариат үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые үсөөн хүнүүдэй—капиталистнуудай мэдэлһээ буляажа, нийтын зөөри болгохо гэһэн хүсэл эрмэлзэлгэтэй бшуу.

Мүнөө буржуазна философууд, социологууд хүдэлмэришэн ангиин бүхэ-дэлхэйн түүхэтэ үүргые буруушаадаг болонхой. Энэ анги үгы болоо, дунда шадалтай ангитай холисолдоо гэхэ мэтээр баталхые һэдэдэг юм. Научно-техническэ революцида үндэһэлэн, эдэнэр энэ номнолоо аршалан хамгаалха гэжэ оролдодог. Тиимэ болоһонһоо хойшо пролетариат хожомоо олошорхо үндэһэгүй болобо, харин улам үсөөрхэ юм гэжэ буржуазна номнолнод тобшолол хэдэг болонхой.

Мүнөө үедэ чаукада, техникэдэ хэгдэжэ байгаа үндэһэн хубилалтанууд—ехэ ехэ нээлтэнүүд (революци) бар хүсэнэй хүдэлмэришэдэй тоо үсөөрүүлнэ, нүгөө талаһаа инженернүүд, технигүүдэй, алба хаагшадай тоо олошоруулна, үйлэдбэридэхи тэдэнэй үүргэ улам дээшэлүүлнэ. Хүдэлмэришэн ангида тон зүб, научна тодорхойлол К. Марксын үгэнэйтэйл. Марксизмын урда тээ байһан үзэл сурталнууд хадаа бүхы юумые халирхайгаар хаймадан харадаг, тайлбаридаг байһан. Эдээнһээ ондоо хубисхалша тэмсэлэй гал дүлэн соогуур шэрээгдэжэ, марксизм мүндэлэн гараһан, дэлхэйе шэнжэлэн тайлбарилхаһаа гадна, тэрэниие хубилгаан мэдэлдээ абаха зэбсэг болоһон байна.

К. Маркс, Ф. Энгельс байгаалиин, обществын болон хүнэй ухаан бодолой хүгжэлтын эгээл юрэнхы жама ёһонууд тухай наука бологшо диалектическэ, историческа материализм байгуулжа, философидо агуу ехэ революционно эрид хубилалта хээ.

К. Маркс научно-политическэ экономическэ хараа бодол баримталдаг, дэлхэйн революционно-хүдэлөөндэ хабаадагшадые бүлтыень «экономистнууд», «ревизионистнууд» гэшэ гэжэ хэлэдэг зарим ажал ябуулагшад мүнөө үедэ бии болонхой. Иигэжэ хэлэдэг ушар хадаа хүдэлмэришэнэй хүдэлөөндэ түрүүшынхеэ үзэгдэжэ байһан арга бэшэ ааб даа. Түүхые материалис ёһоор ойлгохо сурталые гажуу буруугаар, гансал үнгэрһэн сагта хэрэглэхые һэдэгшэд урданьнье олон байһан гэшэ. Мүнөө Мао Цзе-дун мэтын худхэ-теоретигүүд иимэрхүү хараа бодол баримталдаг байна. Мүнөө үедэ бодото байдал, экономическа хүгжэлтэ, материальна талаар урмашуулга гэхэ мэтэнүүдые ашаар энэ асуудал зүбөөр шиидхэгдэнэ.

Обществын эгээл түрүү анги—пролетариат буржуазин урдаһаа тэмсэхэдээ, бүхы мүлжэгдэгшэ үгытэйшүүлые, нэн түрүүн тариашадые нэгэдүүлэн, бэе тээшээ татадаг, тэдэниие ударидадаг—иимэ түрүү үүргэтэй. Хүдэлмэришэн анги тариашадтай нэгэдэн, хүсэеэ зангидажа шадабал, имагтал социалис революцида илажа гарадаг гэжэ К. Маркс тобшолол хэһэн байна.

К. Марксын зохёоһон, В. И. Ленинэй саашадань үе сагай шэнэ эрхэ байдалда тааруулан хүгжөөһэн социалис революциин теориин бүхы асуудалнуудые дэлгэрэнгыгээр эндэ харуулхын аргагүй.

Хамагые илагша үзэл бодол—марксизмын бии болоһонһоо хойшо нийтын дэбжэлтэ, түүхын эрьесын орёо зангилаанууд энэл үзэл бодолой зааһанай ёһоор хүгжэнэ, урагшаа дабшана. Энэ үзэл бодол хадаа дэлхэйе үндэһөөрнь шэнэлэн хубилгагша, хүн түрэлтэнэй хүгжэн, урагшаа дабшаха зам гэрэлтүүлэн заагша суртал мүн.

Улам улам олон оронууд, арадууд энэ сурталай зааһан замаар хүгжэжэ байна. Дэлхэйн социалис байгуулалтын бии болоод, түрүү үзэл бодолтой хүн түрэлтэнэй сэдьхэл бодолые суранзан мэтээр татажа байһан ушар хадаа марксизм-ленинизмын сурталай бодото бэелэл мүн.

Марксистско-ленинскэ сурталай үндэһөөр мүнөөнэй үе сагай шэнжэ тодорхойлогдодог, түүхын революционно хүгжэлтын шэглэл, саашанхи арга боломжо, тэрээндэ хабаададаг гол хүсэнүүд болон бусад үндэһэн шухала асуудалнууд тайлбарилан харуулагдадаг байна. Эгээл иимэһээ Маркс—Энгельс—Ленинэй зохёолнуудые улам улам гүнзэгыгөөр шудалжа, бодото байдал дээрээ хэрэглэхэ гэшэ дэлхэйн хүгжэлтэ дэбжэлтын, коммунизм байгуулгын гол шухала эшэ нүхэсэлнүүд мүн гэжэ бүхы оронуудай коммунистнууд тоолодог байна. Тиимэһээ манай орондо революциин илаһан сагһаа хойшо энэ үзэл сурталые шудалха хэрэгтэ тусгаар анхарал хандуулагдана гэшэ.

Манай эндэ хүгжэжэ байгаа социалис болон нийтын эрдэм ухаан К. Марксын зааһан заабаряар хүгжэжэ байна. СССР-эй Науканудай академиин Сибирьтэхи отделениин Буряадтахи филиал байгуулагданхай, эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэри ябуулагдана. Нийтын эрдэм ухаа шэнжэлхэ тусхай институт энэ филиалда байгуулагданхай, олон ондоо һалбаринуудаар шэнжэлэлгэнүүд хэгдэжэ байдаг.

К. Маркс—дэлхэйн бүхы арад үндэһэтэнэй, тэрэ тоодо буряад арадай багша, вождь мүн. Тиимэһээ энэ агуу ехэ хүнэй үзэл суртал шудалан, бодото байдалдаа хэрэглэдэг арадуудай тоо жэлһээ жэлдэ олошорно.

Марксистско-ленинскэ үзэл бодолой улам үргэнөөр дэлгэрхэ тума дайсанай—империалис үзэл бодол улам ехээр гааража ороно. Мүнөө үеын байдалда үзэл сурталай тэмсэлэй улам хурсадан, ангиин тэмсэлэй гол шухалань болоод байһан тухайда партиин ЦК-гай апрелиин Пленум онсолон зааба. Тиимэһээ үзэл сурталай хүдэлмэриие улам шангадхаха, марксистско-ленинскэ теориие улам гүнзэгыгөөр шудалха гэшэ совет хүн бүхэниие ангиин мэдэрэл һэримжэтэй болгохо хурса зэбсэг мүн болоно.

Д. ЛУБСАНОВ,
СССР-эй Науканудай академиин Сибирьтэхи отделениин Буряадай филиалай Нийтын эрдэмэй институдай директор.

К. Маркс, Ф. Энгельс ажалдаа (50-яад оной үе).
(Зураһаа буулгабари).

ТОО, БАРИМТАНУУД

* * *

Номой бүхэсоюзна палатын 1968 оной январиин 1-нэй мэдээгээр К. Марксын, Ф. Энгельсын зохёолнууд СССР-тэ 85 миллион 428 мянган хэһэгээр 77 хэлэн дээрэ (48-ниинь СССР-эй арадуудай хэлэн дээрэ, 29-ниинь гадаадын арадуудай хэлэн дээрэ) 2394 дахин хэблэгдэһэн байба. 70 миллион 204 мянган хэһэг тиражтайгаар ород хэлэн дээрэ 940 ном, 9 миллион 787 мянган тиражтайгаар СССР-эй арадуудай 47 хэлэн дээрэ 999 ном, 5 миллион 437 мянган хэһэгээр гадаадын оронуудай арадуудай 29 хэлэн дээрэ 455 ном хэблэн гаргагдаһан байна.

* * *

Карл Марксын, Ф. Энгельсын зохёолнуудай суглуулбариие түрүүшынхеэ ород хэлэн дээрэ хэблэн гаргаха тухай РКП(б)-гэй XIII съезд дээрэ тогтооһон юм. Тиигэжэ 1928 онһоо 1946 он болотор энэ суглуулбаринь хэблэн гаргагдаһан байгаа. Энэнь 29 ботиһоо бүридэнэ. Эдээн соонь Маркс ба Энгельсын 1500-гаад шахуу зохёол, 3 мянга шахуу бэшэгүүд оролсоо.

Тиражынь 1 миллион 292 мянган хэһэг байгаа.

* * *

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институдай шиидхэбэреэр 1955 ондо К. Марксын, Ф. Энгельсын зохёолнуудай суглуулбариие хоёрдохёо хэблэжэ эхилһэн юм. Мүнөө дээрээ хэблэгдэһэн 39 боти соонь 5500 зохёол ба бэшэгүүд оронхой. 400-гаад зохёол түрүүшынхеэ хэблэгдээ. Үшөө 11 боти гараха. Хоёрдохи суглуулбариинь хэблэлэй тираж дунда зэргээр 130 мянган хэһэг байха юм.

* * *

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт ба СЕПГ-гэй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт хамтаржа, 1967 онһоо К. Марксын, Ф. Энгельсын зохёолнуудые анхан бэшэгдэһэн хэлэнүүд дээрэнь хүсэдөөр гаргахаар бэлдэнэ. Энэ хүсэд суглуулбаридань Маркс, Энгельсын зохёолнууд болон бэшэгүүд, тэрэшэлэн зохёолой түсэбүүд, буулгабаринууд, эдэнэрэй мэндэ байхадаа хэһэн заһабаринууд орохо юм. Эдэнь түс түс хэһэгүүдээр хубаагдажа гаргагдаха.

* * *

«Коммунис партиин Манифестын» гараһаар 120 жэлэй ой 1968 оной февральда гүйсэбэ. Энэ түүхэтэ документ 1848 ондо Лондондо түрүүшынхеэ 23 нюуртайгаар хэблэн гаргагдаа һэн.

1869 ондо Женевэдэ «Манифест» түрүүшынхеэ ород хэлэн дээрэ хэблэгдээ бэлэй. Энэ зохёол оршуулһан Бакунин зарим зарим газартань удхыень хазагайруулһан байгаа. Тэрэнь 1882 ондо Плехановай хэһэн оршуулгаар хэблэгдэхэдээ заһагдаһан юм. Иигэжэ Плехановай оршуулгаһаа эхилжэ, «Манифестын» үзэл бодол Россида үргэнөөр дэлгэржэ эхилһэн түүхэтэй.

«Коммунис партиин Манифестые» мэдэхэгүй орон гэжэ дэлхэй дээрэ байхагүй. Мүнөө арад үндэһэтэнэй зуун хэлэн дээрэ хэблэгдэнхэй.

СССР-тэ «Манифест» 17 миллион 561 мянган хэһэгээр 71 хэлэн дээрэ 398 дахин хэблэгдээ.

ТҮРЭЬ[illegible] НЮТАГА[illegible] ЯВАА [illegible]

МАРКС, ОРОДОЙ ЖУРНАЛИСТИКА

«КАПИТАЛАЙ» 1-дэхи том 1867 оной сентябриин 14-дэ Гамбургда немец хэлэн дээрэ хэблэгдэн гараһан юм. Баруун зүгэй буржуазна журналистика энэ гайхамшаг ном тухай дуугай байгаа. Нэгэ хэды сагай үнгэрһэн хойно—Фридрих Энгельсын ехээр оролдоһоной ашаар лэ—«Капитал» тухай түрүүшынхеэ бэшэжэ захалаа бэлэй.

Ородой журналистика Марксын бусад зохёолнууд тухай бэшэһэндээл адляар «Капитал» тухай ехээр бэшээ һэн.

«Капиталай» нэгэдэхи томой ород оршуулгын гарахаһаа гурбан жэл урид, 1869 ондо «Отечественные записки» гэжэ журналай 4-дэхи номерто публицист-демократ Г. З. Елисеев иигэжэ бэшэбэ:

«...Эрдэмгын нэрэ хүндые хамгаалха баримтануудаа дурдахые шухалада тоолоноб. Мүнөө үеын политико-экономуудай дундаһаа угаа ехэ болигтэй, үнэн сэхэ хүниие, «Капитал» гэжэ зохёолоороо суутай болоһон Марксые тиимэ ехэ нэрэ хүндэтэй хүн гэжэ һунган шэлэнэб».

Тэрэ үеэр Россида Марксые үсөөн хүн мэдэдэг байгаа. Тиимэһээ хаанай цензура, хаанта Россиин полициин зургаан ород журналнуудта Марксын нэрын бэшэгдэхэдэ, «Капиталые» дурдахадань, түрүүшээр ехэ хориг хэдэггүй байһан.

«Нийтын-ариг сэбэрэй талаар Баруун Европодохи хүдэлмэришэдэй байдал тухай» гэжэ статьягай «Архив судебной медицины и общественной гигиены» гэжэ журналда (СПб, 1870, № 3) гараһанай һүүлээр хаанта Россиин «сахюулай» зурганнуудай түшэмэд түрүүшын «добтолхы дохёо» соносхоһон юм. «Капиталай» 1-дэхи том сооһоо абтаһан мэдээнүүд тэрэ статья соо дурдагдаа. Засагаархид түс журналые шангаар мүрдөө һэн. Маркс энээн тухай мэдээд, 1871 оной январиин 21-дэ Зигфрид Мейертэ иигэжэ бэшэһэн байна:

«Петербургда **«Архив судебной медицины»** гэжэ хуулита шахуу журнал гарана (ород хэлэн дээрэ). Тэрээндэ бэшэдэг врачнуудай нэгэн **«Баруун Европын пролетариадай** ариг сэбэрэй талаар ямар байдалда байдаг тухай» статья һүүлэй кварталай номерто толилуулаа; тэрээн соогоо гол түлэб минии номые үндэһэ болгон дурдана. Энээнһээ уламжалан иимэ үйлэ тодхор болоо юм ха: цензорынь дотоодын хэрэгүүдэй министрэй зүгһөө ехээр хараалгаа, ахамад редакторынь тушаалһаа гаргагдаа, харин журналай номер—олдожо боломоор бүхы хэһэгүүдынь—галдагдаа!» (К. Маркс—Ф. Энгельс, Зохёолнууд, том 33, нюур 146—147).

Зүгөөр хоёр жэлэй үнгэрөөд байхада, Петербургын цензорнууд «Капиталай» нэгэдэхи томой ород оршуулгые хаража үзөөд..., тэрэ номые хэблэн гаргаха зүбшөөл үгөө. Цензорнууд «Капиталай» бодото удхые ойлгоогүй уншагшадта «ойлгогдоогүй» зохёол гэжэ тоолоһон байгаа.

Цензурай тиигэжэ зүбшөөһэнэй һүүлээр хэдэхэн үдэрэй үнгэрөөд байхада, олохон ород газетэнүүд, журналнууд «Капиталда» тад ондоо сэгнэлтэ үгэһэн. 1872 оной апрелиин 6-да «Санкт-Петербургские ведомости» гэжэ газетэ иигэжэ бэшэһэн юм:

«...Марксын ном һүүлэй үеын экономическа литература дотор томо зохёолнуудай тоодо орохо байһаниинь дамжаггүй, юумэ ойлгодог үсөөнхи болохо уншагшад Марксын зохёолнууд сооһоо гансашье эрдэм ухаанай бэшэ, мүн нийтын удха шэнжэтэй һургаал боломоор юумэ олохо».

«Новое время» газетэ 1872 оной апрелиин 29-эй түрүү бэшэг соогоо иигэжэ тэмдэглэһэн юм:

«Ажабайдалһаа абтаһан, арсашагүй олон баримтануудые, иимэ буруушаашагүй баримтануудые үнэн зүб хэрэгэй ашa туһада Маркс шэнгеэр хэрэглэһэн нэгэншье хүн тэрэнэй урда тээ байгшадай дундаһаа хэр олдохо ааб даа. Обществын «үбшэниие» элдэб талаһаань шэнжэхэдээ «Капиталай» авторай гаргаһан үнэн зүб, шэн даамгай ябадалые тэдэ шэнжэ шанартайнь нэгэдүүлээ һаа..., капиталис үйлэдбэритэй тэмсэдэг экономистнуудта эрдэм ухаанай үндэһэ һуури олгоһон түрүүшын эрдэмтэ гэжэ Марксые тоолоходо үлүүсэ магтаһан ябадал болохогүй».

Хархис хэблэл «Капиталые» хорото шүүмжэлэлээр угтаһан байна. «Коммунизмаар дашууралгын ямар юумэндэ хүргэжэ болохо байһынень 1871 оной Парижай коммуна харуулаа» гээд «Сын отечества» газетэ 28, 29-дэ толилогдоһон статьягаа дүүргээ һэн.

«Русское богатство» гэжэ журналда М. Филиппов гэгшэ бэшэхэдээ, марксизм Россида юрэдөө «нэбтэрэн дэлгэржэ шадахагүй» гэжэ этигэдэг байһан тухайдаа мэдүүлһэн юм.

Мүн цензурашье тиигэжэ найдаһан байгаа. Тон олон тагнуулшадай тэрэ үедэ народоволецуудтай тэмсэдэг байһаниинь элитэ. Хаанта засагай тала баригшад народнигуудай номнолдо эсэргүү ямаршье шүүмжэлэл һайшаадаг байһан. Марксис теори яагааб? О, энэ теори Россида нэбтэрхэгүй, народоволецуудта туһалхагүй! гэжэ тэдэнэр тоолодог бэлэй...

«Правительствын обёоржо ойлгогорнь, шэнэ дайсаниие цензорнүүдэй, жандармнуудай нобшо түлюур арминин олотор, доботолторнь, бага бэшэ саг үнгэрөө (манай ородойхёор тоолоходо). Тиихэ һамбаанда марксис-номууд хойно хойноһоо хэблэгдэн гаража байба, марксис журналнууд, газетэнүүд нээгдэжэл байгаа» (В. И. Ленин, Зохёолнуудай түгэс суглуулбари, том 6, нюур 15).

«Капитал» болон Марксын бусад зохёолнууд «найдабаригүй хүнүүдые», «политическэ гэмтэдые» нэгжэхэдэ олдоно, библиотекэнүүд соо, олюшог уншалгын газарнуудта «немец социалистын» номууд ехээр хэрэглэгдэнэ гэжэ губернаторнуудһаа, тагнуулшадһаа, түрмын харуулшадһаа ороһон нюуса мэдээсэлнүүд соо ходо хэлэгдэдэг болобо. Тэрэнэй һүүлээр засагай газараархид олониитэ зоной дунда Марксын зохёолнуудай таралтые урид хизаарлаха гү, али огто болюулха гэһэн олон захиралта яаралтайгаар гаргажа захалаа.

Марксын һургаалые тайлбарилһан, Маркс тухай хэлэһэн статьянуудта цензура галзуу шангаар добтолон ороһон юм. Научна коммунизмын үндэһэ һуури табигша тухай, тэрэнэй зохёолнууд тухай халташье хэлэхые һэдэһэн газетэнүүд, журналнуудта эсэргүү хайра гамгүй тэмсэл цензурын зүгһөө соносхогдоо һэн. Хорилто, яла, арестнууд удаа дараалан хэгдээ бэлэй.

«Конкуренциин оршон байдалдахи салин хүлһэн» гэһэн гаршагтай К. Марксын зохёолой оршуулгые хэблэлгэ 1896 ондо хоригдоһон байгаа. Тиихэдэнь журналистнууд «Жизнь» гэжэ журналда тэрэниие толилуулхые һэдээ бэлэй. Тэрээнһээ уламжалан, түс журнал хаагдаһан, редактор, хэблэгшэ М. С. Ермолаевай «ниислэлнүүдтэ», ниислэлэй губерниүүдтэ, университетэй городуудта, фабрикатай газарнуудта байлга гурбан жэлэй болзортойгоор хоригдоһон» юм.

Иимэ байдалдашье ябуулгаа болюулхагүйн тула журналистнуудта эрэлхэг зориг хэрэгтэй байба.

Хэблэлэй хэрэг эрхилхэ главна управлениин фонднууд дотор хоёр «хэрэг» бии юм. Тэдэнэй нэгэниинь 314 хуудаһатай, «Нюуса советнигэй гэшүүн Вакарай мэдүүлгэнүүдтэ хабаатай хэрэг» гэжэ нэрэтэй. Дүршэлтэй тэрэ цензор Омскдо гарадаг «Степной край» гэжэ газетэ тушаа һэргэгээр хандахыень главна управлениидэ һануулна. Тэрэнэй һанахада, түс газетэ «хорото статьянуудые» хэблэһэн байна. «Ородой бодото байдалые» Марксынхяар тайлбарилхаһаа гадна, Марксын хараа бодол хамгаалха зорилготой статья гаргана гэжэ цензор сухалаа хүрэнгеэр мэдээсэһэн байна.

«Марксын, тэрэниие дагагшадай—«ородой марксистнуудай» хорото һургаал нэбтэрүүлхэ энэ фельетониие хэблэлдэ гаргахагүй зэргэтэй,—гэжэ Вакар зааһан байгаа... Тиимэһээ дээрэ заагдаһан фельетон гаргаһанай түлөө нютагай цензортэ зэмэ тохохо шухала гэжэ һананаб». Эндэ хэлэгдэһэн фельетон «Степной край» газетын 1896 оной 44, 45-дахи номернуудта толилогдоһон, «П. Лафаргын һанамжануудһаа» абтаһан статья болоно.

1905—1907 онуудай ородой түрүүшын революциин үедэ цензурын мүрдэлгэ халта һулараһан, марксис литература тарадаг болоһон юм. Харин хархисуудай иламсаар, Маркс тухай, марксизм тухай дурдадаг ород журналистикын органуудта эсэргүү айхабтар шанга мүрдэлгэнүүд дахяад хэгдэжэ захалаа бэлэй.

«Карл Маркс. Парижай коммуна» гэжэ номые 1908 оной «Всемирный вестник» гэжэ журналай арбадахи номерто түлөөһэгүй хабсаргалта болгон гаргаһанайнь түлөө журналай редакторые хэблэлэй хэрэг эрхилхэ Петербургын комитет сүүдтэ үгэхэ эрилтэ табиһан; журналай энэ номерой арестовалагдаһан хэһэгүүд, тэрэнэй түлөөһэгүй хабсаргалта «хэжэ хэһэгүүд болгон таһара татагдажа үгы хэгдээ» гэжэ Санкт-Петербургын градоначальнигай туһалагша хуулиин ёһоор мэдээсэһэн юм.

К. Марксын нүгшэһөөр гушан жэлэй ойдо зорюулагдаһан статья хэблэһэнэй түлөө Киевэй «Огни» гэжэ журналай редакторта 1913 оной мартда Киевэй губернатор мүнгэн яла тохоо һэн.

1913 оной апрельдэ Киевэй сүүдэй палата «Карл Марксын гушан жэлэй ойн баяртa»... гэжэ статья толилһонойнь түлөө «Дзвін» гэжэ журналай гурбадахи номер хориххыень баталһан байна.

* * *

Энэ статья соо нэрлэгдэһэн газетэнүүдэй нэгэниинньшье, журналнуудай нэгэниинньшье марксис хараа шугам баримталдаггүй байһаниинь мэдээжэ. В. И. Ленин, тэрэнэй үнэн соратнигууд Марксын һургаалые нэбтэрүүлгын эрхим жанаа харуулаа. Большевигүүдэй партиин хэблэн гаргадаг байһан газетэнүүд, журналнууд Марксын үзэл суртал нэбтэрүүлхэ гол хүдэлмэри хэһэн.

Тиигэбэ яабашье хаанта засагта эсэргүү шанга тэмсэл дотор агууехэ хүн тухай агууехэ үнэн ушарые арадай дунда нэбтэрүүлдэг хүдэлмэрилэгшэдтэй байһан ородой хэблэлэй олон органууд тухай мүнөө дурдаха хүсэлтэйбди.

Ородой түрүү журналистикын эрхим түлөөлэгшэнэрэй дээдэ зэргын баатаршалга иимэ байгаа.

Автоном НЕПОМНЯЩИЙ,
Хэблэлэй һониной агентствын корреспондент.
(АПН).

…РТИЙНА ЁҺО ГУРИМААР…

…манай арад совет хэб… …лта һайндэрые тэмдэг… …Үнгэрһэн хахад зуун… …дотор совет хэблэлэй… …мжалтань айхабтар …даа хүн зонине хүмүү… …аар манай партиин …үсэтэ зэбсэг боложо …Россиин империин …ка хизаар байһан Бу… …тосхоҥ һуурин бүхэн… …шад түбэй болон ню… …зуугаад газетэ болон …е абажа, үдэр бүри …онхой. Хэблэл һони… …газарнуудһаа арғагүй …гэнеөр уншагшадтаа …Аймагууд хоорондо …омашинанууд саг үр… …г.

…хэмжээтэйгээр толи… …(гансахан районно …12 миллион үлүүтэй …ом) совет хэблэлэй он… …бэл, энэмнай гүн гүн… …на удха шэнжэтэй. …эдэ, анхан тогтохо, …эхилээд марксизм-ле… …агуу ехэ һуури табигща… …Маркс болон Владимир …ай үзэл суртал дээрэ …эй.

…хэблэл хадаа …тическэ уг зорилго …партида хамаатай бай… …лхагүй табисууртай …Маркс заагаа бэлэй. …скэ газетые» хинажа …дурсагдаһан захяа …ридрих Энгельс хэл… …наринаар бэелүүлээ

…энэ хараа шугамые …Ильич Ленин хүгжөөн …ээ. Тэрэ хадаа проле… …зохёолой партийна …лүүлхын тула мень… …тэмсэжэ байха үедөө …скэ газетэ» тухай хо… …даг һэн. Мүн удаань… …летарска марксист …лхын түлөө тэмсэжэ …хэблэл гээшэ пар… …тэй байха һэн гэжэ …г, тэмсэдэг бэлэй. …тийна организаца ба …ратура» гэжэ зохёол …тодоор элирхэйлэг… …түүхын бодото ор… …да — Россида бүхэде… …болон либеральна… …шэглэлтэй легальна …ануудай бии боложо …— Владимир Ильич …блэл тухай эли тодо …арн үгэһэн, тус асуу… …змын үндэһэ һуури …сэл эрмэлзэлые ху… …һан байна.

Хүдэлмэришэн ангиин уран зохёолой хэрэг хадаа бүхэпролетарска хэрэгэй хубинь, хүдэлмэришэн ангиин агууехэ революционно оньһоной «мөөрэхэнинь, мүн шүрэбхэнинь» гэжэ Владимир Ильич һургадаг һэн. Тиихэдээ хэблэл гээшэ марксистска партиин эмхидэмэл, түсэблэмэл ажал хүдэлмэриин бодото хубинь болоно.

Манай орон дотор коммунис общество байгуулха, тэрэнэй материальна-техническэ бааза тогтоон мандуулха, олониитын шэнэ харилсаа саашаданъ хүгжөөхэ, шэнэ хүниие хүмүүжүүлхэ үедэмнай совет хэблэлэй үүргэ улам дээшэлнэ. Уран зохёолой партийна шанар шэнжэ тухай, периодикодо хэблэгдэдэг статья, бэшэг, очерк болон бусад материалнуудай үзэл сурталайнгаа талаар дээдэ хэмжээндэ байха тухай ленинскэ захяа заабари хүсэндөө байһаар. Гадна манай литературын идейнэ удха шанар тушаа партиин Центральна Комитедэй 1968 оной апрелиин Пленумэй шиидхэбэринүүд онсо ехэ эрилтэ табяа бшуу.

Дээрэ дурсагдаһан эрилтэ гансашье түүхын, уран зохёолой болон бусад теориин асуудалнуудта хабаатай бэшэ. Манай газетэ болон журналнууд КПСС-эй XXIII съездын, ЦК-гай мартын (1965 он), сентябриин (1965 он) Пленумүүдэй тогтоолнуудые бэелүүлхэ зуураа, промышленна болон хүдөө ажахын үйлэдбэридэхи экономикын, шэнэ түсэблэлгын болон экономическа талаар урмашуулгын асуудалнуудта ехэхэн анхарал хандуулна. Ажал хүдэлмэреэ манай предприятинуудай, колхоз болон совхозуудай яажа шэнэдхэн хубилжа байһан тухай зүйлнүүдые толилно.

Энэньшье ойлгосотой. Юундэб гэхэдэ, социалис байгуулалтын үедэ экономикын болон ажахын асуудалнуудые партийна, советскэ органуудай ямараар шиидхэжэ байһан тушаа Владимир Ильич Ленин тон ехэ анхарал хандуулдаг һэн шуу. Жэшээнь, ажалшадай депутадуудай Московско Соведэй зүблөөнүүд дээрэ эмхидхэлэй тон олон асуудалнуудай шиидхэгдээд, харин экономико тушаа мүртэй анхарал табигдадаггүй байһан тухай дуулахадаа, Ильич хэды ехээр шүүмжэлээ һэн бэ.

Вождиин зааһан гайхамшаг захяа заабаринууд бидэндэ, районно газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэ сэхэ хабаатай. Теэдшье, хэрбээ бодото экономикын, энээнтэй дашарамдуулан ажахын шухала асуудалнуудые бидэнэй эли тодоор, эрид хурсаар харуулжа шадабал, хэды ехэ туһатай байхаб даа: совхоз болон колхозойнгоо экономикые саашаданъ эрид түргэнөөр хүгжөөхэ байһан тухайдаа хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд тодоор ойлгохо бшуу.

Нютагай жэшээ, баримта дээрэ хүн зониие хүмүүжүүлхэ гээшэ угаа ехэ удха шанартай. Энээниие хараада абажа, манай газетынхид нёдондо жэлһээ эхилжэ, «Экономическа эрдэмэй һургуули» эмхидхэһэн, тэндээ аймагайнгаа колхоз болон совхозуудай экономикын асуудалнууд тухай статьянуудые толилжо захалһан, эрдэмтэд болон ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ, жиирэйшье хүдэлмэрилэгшэдтэ үгэ үгэһэн байна. Эндэмнай ходо нютагай жэшээ, баримтанууд харуулагдаа. Хүн зондошье һонирхогдоо. Суглаан, зүблөөнүүд дээрэшье тэдэ бэшэг, статьянууд дурдагдаһан, зүбшэгдэһэн, зарим хубинь ажахыда нэбтэрүүлэгдэһэн. Гэбэшье энэмнай тимэшье амарханаар дүүргэгдээгүй. Толилогдоһон зарим зүйлнүүднай яаралай гэмээр балар удхатай байшоо. Жэшээнь, «Мэргэжэлгээ һаатуулна» гэжэ Буряадай хүдөө ажахын техникумэй һуралсал-туршалгын ажахын мэргэжэлтэ нүхэр В. Ниндаковай статья эгээл тиимээр хэблэгдэшоо.

Юрэдөө, сэхыень хэлэхэдэ, «Экономикын хуудаһануудые» уншагшад үлэмжэ ехээр һонирхоно. Энээн тушаа халуун хөөрэлдөөн, арсалдаануудшье захагүй олоор гарадаг байна.

«Коммунизмын туяа» газетын хүдэлмэрилэгшэд болон хүдөө бэшэгшэд хэблэһэн гү, али хэблэгдэхэ зүйлнүүдтээ эрилтээ улам шангадхажа, хэблэлэй хэрэгтэ партийна ёһо гурим баримталха тухай В. И. Ленинэй заабарине гол хараадаа абана. Бүхы совет хэблэлэй багахан хубинь болохо манай газетэ үзэл сурталай, хүдэлмэриин, ажахын болон культурна байгуулалтын асуудалнуудые саашадаа удха түгэлдэр, уран хурсаар харуулха ушартай. Марксизм-ленинизмын агууехэ үзэл суртаалые ажабайдалда нэбтэрүүлхын, Советскэ Союзай Коммунис партиин политикые бодотоор бэелүүлхын түлөө тэмсэл гол үүргэмнай гэжэ мартанагүйбди.

А. АНДОХИНОВ,
«Коммунизмын туяа» газетын редактор.

хэблэлэй түүхэһээ

…ЛАВ ГАШЕК—«ҮҮРЭЙ» РЕДАКТОР

…ых уран зохёолшо бу… …редактор байһан юм …нэ даа! Энээн тухай …ондэ түүхын эрдэмэй …С. Санжиевай «Ярос… …Зүүн Сибирьтэ Совет …хын түлөө тэмсэлдэ …хабаадагша» гэһэн шэн… …лэгта болгон абабабди. …аа тон үнэн баримта… …гдэһэн байна.

…сентябриин ахеэр …«Красная Звезда» …оршодог Табадахи …ин политотделэй ти… …рүүшын буряад совет …ажа гараһан байна. …«Үүр» гэжэ нэрэтэй …редакторынь чех яһа… …ционалист хүн. Таба… …Армиин политотделэй …льна таһагай начальн… …Романович Гашек …Гашек хожомынь …ан зохёолшо хүрэтэ… …юм.

…сентябриин 17-до …шек Салат-Петролек …Эрхүүһээ ингэжэ …даг: «…Саашань өөр …бэл, бишиин мүнөө …газетэ хинанаб. Ямар… …ы, нагадэхинь — неме… …, энэ газетэдэ би …үдые бэшэнэб; хоёр… …арай «Рогам», энэ …ин нүхэд хүдэлдэг; …— бурят-монголой… …би мүн лэ статьянуу… …н. Буряад хэлэн дээ… …шэ гү гэжэ гайхажа …дээрэ бэшэнэб… тэ… …үлдаг…».

…энэ оршуулагшад, …лав Гашегтай хамта …гаргадаг байгааб? …тэрэ үеын буряад …һонирхолтой үе юм. …Ярослав Гашегтай …ряад хүбүүд гаргал… …гээшэ. 1920 оной …Табадахи Улаан Ар… …дел Эрхүүгэй губрев… …бэшэг эльгээгээ: «Эр… …ээ Иннокентий Ива… …буряад хэлэн дээрэ …ыень түргэн Эрхүү хото эльгээхэ гэһэн даабари Ангарска аймревкомдо үгыт. Гараа табигшад: Табадахи Улаан Армиин начальнигай орлогшо Э. Кальман, политотделэй интернациональна таһагай начальник Я. Гашек».

Нүхэр Тунхановай хэн байһан тухайнь Эрхүүгэй губревкомдо һайн мэдэхэгүй байгаа. Тиимэһээ энэ хүн тухай, тэрэнэй хаана һуудагые, юу хэдэгые дэлгэрэнгы бэшэхыень Табадахи Улаан Армида дам бэшэг эльгээгдэбэ. Тэрээндэнь Ярослав Гашек 1920 оной августын 2-то ингэжэ харюусаба: «Нүхэр Тунханов Иннокентий Ангарскдахи аймревкомдо алба хэдэггүй, мүнөө үедэ ажалгүй һурагтай. Энэ хүн буряад хэлэн дээрэ газетэ гаргаха болоходомнай хэрэгтэй болохо байна. Эрхүү ерэхэ дурагүй хүн. Тэрэниие Ангарскын аймревкомоор дуудаха хэрэгтэй». Энэ бэшэг абаһанай һүүлээр 1920 оной августын 7-до Ангарскын аймгүйсэдком: «эрхэтэн Тунханов буряад газетэ гаргалсаха зорилготойгоор Табадахи Улаан Армиин политотделэй интернациональна отделдэ эльгээгдээ» — гэжэ Эрхүүгэй губревкомдо мэдээсэһэн байна. Иннокентий Иванович Тунханов Эрхүү ерэжэ «Табадахи Улаан Армиин политотделэй интернациональна таһагай инструктор-агитатораар томилогдоод, «Үүр» газетын материалнуудые буряад хэлэн дээрэ оршуулдаг болоһон байна».

Зүгөөр «Үүр» газетын редакцида ганса буряад Тунханов хүдэлдэггүй байгаа.

ТҮҮХЭШЭН Б. С. Санжиев тэрэ үедэ Табадахи Улаан Армиин политотделэй начальнигай орлогшо Эрнст Кальман гэгшэтэй уулзажа, «Үүр» газетые үшөө хоёр буряад студент хүбүүд гаргалсадаг һэн гэжэ мэдэжэ абаһан байна. Тэрэ хоёр хүбүүд Д. Дашицыренов Ардан Маркизов хоёр байгаа ёһотой гэжэ Б. С. Санжиев мүнөө бэшэнэ. Гадна 1920 оной августын 12-то Табадахи Улаан Армиин политотдел РКП-(б)-гэй ЦК-гэй Зүүнэй секцидэ буряад бэшэгтэй, газетэ гаргалсажа шадахаар коммунистнуудые, мүн таарамжатай барлаха үзэгүүдые Эрхүү хото эльгээгыт гэжэ гуйһан байна. Тиихэдээ дээрэ дурсагдагша гурбан буряадһаа гадна, үшөөшье хэдэн хүнүүд «Үүр» газетые гаргалсадаг байһан байжа болоо.

Тус газетэмнай хэзээ барлагдажа, уншагшадай гарта ороһон байна гээшэб? Энээн тухай нүхэр Санжиев мүн лэ һонирхолтой баримтануудые Эрхүүгэй архивуудһаа олоо.

Табадахи Улаан Армиин 1920 оной август һарын бюллетень соо «Үүр» газетэ буряад хэлэн дээрэ толилогдохоор бэлэн болоо гэжэ мэдээсэгдэбэ. Һүүлээрнь тус газетэ 2500 хэһэгээр 1920 оной октябрь һарада барлагдаһан байна. «Үүр» монгол ба ород алфазидай үзэгүүдээр барлагдаа. Тиимэһээ энэ газетые Эрхүүгэй областиин буряадуудта, мүн Ага, Хоридошье уншагдаһан байжа болоо. «Үүрэй» тус номернуудай нэгэнииньшье мүнөө хүрэтэр олдоногүй. Гадна Ярослав Гашек буряад хэлэнэй букварь, грамматика хоёрые сог-солон барлаха хүдэлмэри ударидаһан байна. Эдэ номууд мүн лэ олдоногүй.

«ҮҮР» ГАЗЕТЫН хэды номер гараһан байгааб гэжэ баһал мэдэнэгүйбди. Тус газетын саашанхи хуби заяан тухай түүхэшэн Б. С. Санжиев «Ярослав Гашек Зүүн Сибирьтэ Совет засаг тогтоохын түлөө тэмсэлдэ эдэбхитэй хабаадагша» гэжэ шэнжэлэл соогоо: «Саашадаа тус хэблэлнүүд, тэрэ тоодо буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэшье, Зүүн зүгэй арадуудай секциин мэдэлдэ үгтэһэн байгаа. И. И. Тунханов үшөө Я. Гашегай Эрхүүһээ гаража ошоодүйдэ Табадахи Улаан Армиин политотделдэ зорюулагдаһан 1920 оной октябриин 19-нэй приказаар Эрхүүгэй губерниин арадай гэгээрэлэй таһагта хүдэлхөөр эльгээгдэһэн байна.

Эдэ бүгэдэ баримтанууд манай Буряадай хэблэлэй түрүүшын алхамуудта элитэ чех уран зохёолшо Ярослав Гашегай айхабтар ехэ үүргэтэй байһые гэршэлнэ.

С. МИХАЙЛОВ.

МАЙН 5 — ХЭБЛЭЛЭЙ ҮДЭР

ТОО, БАРИМТАНУУД

◆ Октябриин революциин урда тээхи жэлнүүдтэ В. И. Ленин 30 гаран газетэ, журналнуудые эмхидхэлгэдэ, редактировалгада хабаадалсажа байһан юм.

◆ Совет засагай 50 жэлэй туршада орон доторнай 2 миллион ном, ниитэ дээрээ 30 миллиард тиражтайгаар хэблэгдэн гаргагдаба.

◆ Совет засагай жэлнүүд соо К. Марксын, Ф. Энгельсэй зохёолнууд 2394 удаа, бүхыдөө 85 миллион хэһэгээр 77 хэлэн дээрэ хэблэгдээ. В. И. Ленинэй зохёолнууд 9000 дахин, бүгэдэ 330 миллион тиражтайгаар 95 хэлэн дээрэ хэблэгдэбэ.

◆ Октябриин урда тээхи үе соо Россида хэдэхэн хэлэн дээрэ номууд хэблэгдэдэг байһан. Октябрьһаа хойшо 10 жэл үнгэрөөд байхада, 61 хэлэн дээрэ номууд хэблэгдэдэг болоо. Совет засагай тогтоһоор 50 жэлэй туршада дэлхэйн арадуудай 143 ондоо үндэһэ яһатанай хэлэн дээрэ номууд хэблэгдэн гараа.

◆ Орон доторнай 8 мянга шахуу газетэ, 4 мянга гаран элдэб журнал хэблэгдэн гарана.

◆ Алдарта ойн жэлдэ бүхы газетэ болон журналнуудай нэгэ доро хэблэгдэн гаргагдаһан тоонь (тираж) 240 миллион хэһэгтэ хүргэгдэжэ, орон доторхи бүхы хүн зоной тооһоо түрүүшынхеэ үлүү гараһан байна.

◆ СССР-эй Журналистнуудай холбоон 43 мянга гаран хүнһөө бүридэнэ. Тэрэ тоодо манай республика соо 200 шахуу гэшүүд тоологдоно.

◆ Буряадай республика дотор 34 газетэ, 3 журнал, тэрэ тоодо буряад хэлэн дээрэ 12 газетэ, хоёр журнал ниитэлэгдэн хэблэгдэнэ. Тэдэнэй нэгэ доро гарадаг тоонь (тираж) 212 мянган экземпляр.

◆ Буряадай совет хэблэл — «Буряад-Монголой правда» газетын анха удаа хэблэгдэжэ эхилһээр 50 жэлэй ой байгша ондо тэмдэглэгдэхэнь.

КОММУНИС ХҮМҮҮЖҮҮЛГЫН ХУРСА ЗЭБСЭГ

Анхан большевик хэблэл бии болгожо эхилхэдээ, газетэ гээшэ хамтын пропагандист, хамтын агитатор, хамтын эмхидхэгшэ байха ёһотой гэжэ агууехэ Ленин зааһан юм. Ильич багшын эдэ үгэнүүд хэзээдэшье хүсэеэ буурадаггүй, буурахашьегүй. Юундэб гэхэдэ, олониитые хүмүүжүүлэн, хүн зондо революционно зориг түрүүлжэ, хуушан дэлхэйн шэг шарайе шэнэдхэн хубилгаха хэрэгтэ большевик хэблэлэй үүргэ юугээршье сэгнэшэгүй ехэ бшуу.

Мүнөө хэблэл гээшые сэгнэдэггүй, газетэ, журнал захидаггүй, ном уншадаггүй хүниие олохонь бэрхэтэй аабза. Жэшээнь, манай «Победа» колхоздо газетэ, журналай захил жэлһээ жэлдэ дээшэлдэг. Хэрбээ 1963 ондо мянган хүндэ 1005 хэһэг газетэ, журнал абтадаг байбал, 1968 ондо 1039 болоо. Тэрэ тоодо «Буряад үнэниие» уншадаг хүн олошорно. Хэрбээ 1963 ондо оройдоо 83 айл «Буряад үнэн» газетэ захидаг һаа, байгша ондо буряад айл бүхэн тэрэниие абадаг болонхой. Мүн айл бүхэн 3—4 газетэ, журнал абажа уншана. Мүн мүнөө үедэ эндэхин зуугаад ондоо нэрэтэй газетэ, журнал захина. Эгээл олоор «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», аймагайнгаа «Улаан туяа», «Сельская жизнь», «Правда», «Комсомольская правда», «Огонёк», «За рулем», «Вокруг света» болон бусад газетэ, журналнууд захигдана гээшэ. Ц. Гатабон, Ц. Лыгденов, Д. Холхосов, Д. Гурожапов болон бусад колхозингууд долоо-найман ондоо хэблэл абадаг.

Соёлой гуламтануудай олошоролго хүниие газетэ, номдо дурлуулдаг гэжэ үнинэй мэдээжэ ааб даа. 1963 он болотор манай колхоздо соёлой гансахан гуламта — клуб бии байһан түүхэтэй. Мүнөө мал ажалай ехэ ехэ гүүртэ, отаранууд дээгүүр колхозой клубай «дүүнэр» бии болонхой. Хангира гэжэ газарта культбаза бии. Һубарла гэжэ фермэдэ улаан булан эмхидхэгдэһээр үнинэй. Бусадшье газарта улаан булангууд нээгдэхэ түсэбтэй.

1953 ондо колхоз түрүүшынхеэ библиотекэтэй болоо һэн. Тэрэнь оройдоол 185 номтой һэн ха. 1955 ондо тэрэмнай хүдөөгэй библиотекэ болгогдожо, 977 номтой болоо. Тиихэдэ уншагшадайнь тоо жаран найман бэлэй.

Мүнөө жэлэй мэдээгээр библиотекын һанда 6164 ном тоологдоно, уншагшадайнь тоо дүрбэн зуун наян долоо хүрэтэр ургаа. Хажуугаарнь арбан табан нүүдэл библиотекэ хүдэлжэ, зуугаад малшадые элдэб номоор хангана.

Газетэ, журнал, ном гээшэ хүнүүдтэ агаар шэнги хэрэгтэй юумэниинь болошонхой ааб даа. Тэдэниие үдэрһөө үдэртэ уншадаг хүнэй эрдэм мэдэрэл дээшэлдэг байһаниинь арсалтагүй. Тиимэ болохолоороо, хэблэл гээшэмнай коммунис хүмүүжүүлгын хурса зэбсэг болоно бшуу.

Илангаяа газетэ, журналнууд бидэндэ, үзэл сурталай ажалшадта, айхабтар ехэ үүргэ дүүргэнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Манай партийна организациин хүтэлбэри доро хүдэлдэг агитаторнууд, лекторнууд, политинформаторнууд газетэ, журналда толилогдоһон материалнуудые шадамараар хэрэглэн, хүн зонтой хөөрэлдэдэг байна. Политинформаторнууд Ф. П. Хонгоров, Ц. Т. Цыренов, пропагандистнар Е. Б. Цыбенова, М. О. Орбодоев гэгшэдые тэмдэглэмээр.

Хэблэлэй үүргэ тухай хэлэхынгээ хажуугаар, «Буряад үнэн» газетэ тухай хэдэн үгэ хэлэлтэй. «Буряад үнэн» манай республикын социалис замаар хүгжэхэдэнь, хүн зониие коммунис үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэдэнь партийна организацинуудта айхабтар ехэ туһа хүргэһэншье, хүргэһөөршье байна.

Совет хэблэлэй үдэрөөр дашарамдуулан, «Буряад үнэнэй» редакциин хүдэлмэрилэгшэдые халуунаар амаршалаад, газетэеэ улам һонин, улам хурса болгыт гэжэ манай уншагшадай зүгһөө захиха хүсэлтэйб.

Д. ДАНЗАНОВ,
Яруунын аймагай «Победа» колхозой парткомой секретарь.

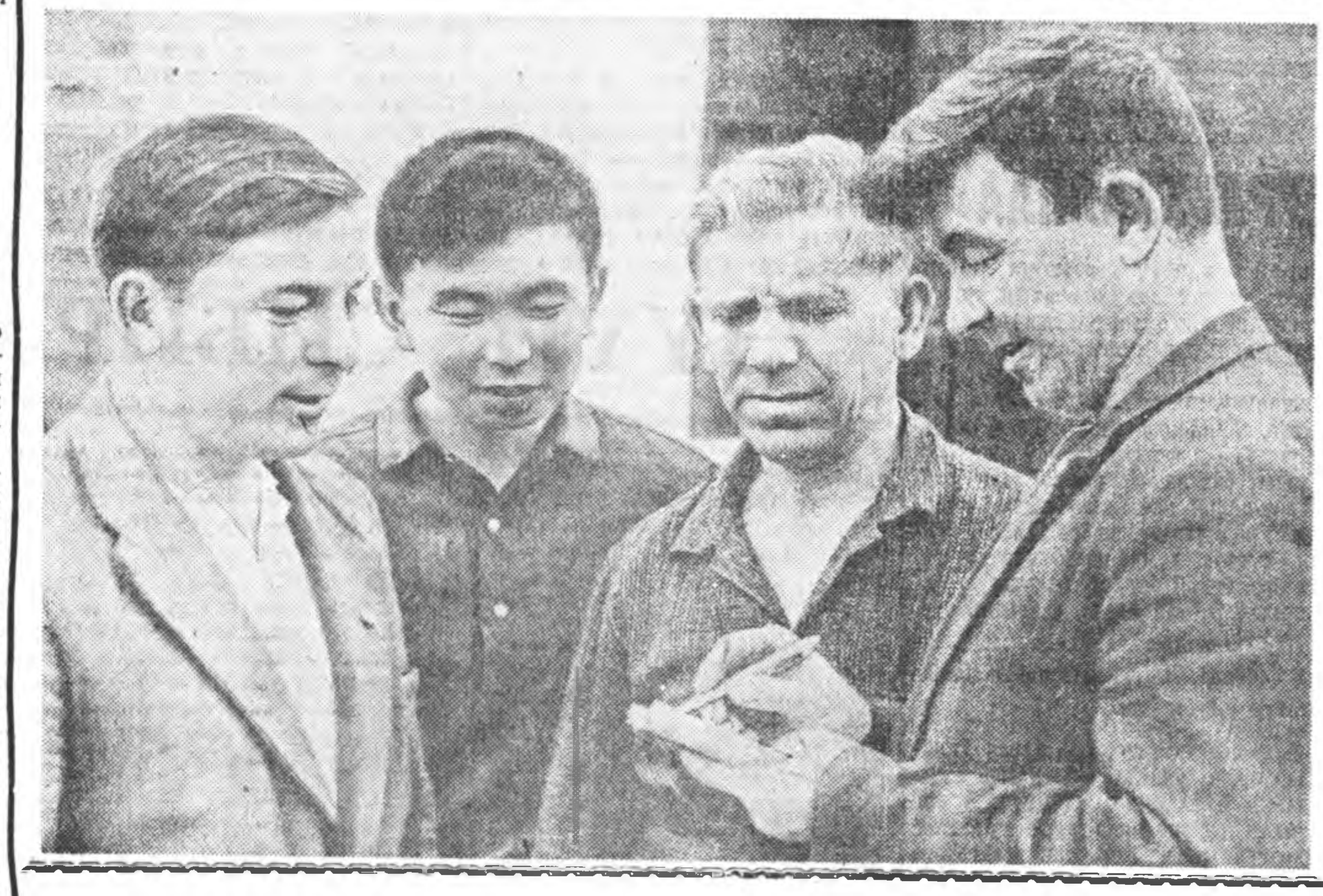

Республикын томо томо промышленна предприяти болон завод бүхэндэ «Буряад үнэн» газетын эдэбхитэй рабкорнууд бии юм. Жэшээлхэдэ, Ленинэй ордендо локомотив-вагон заһабарилгын заводто Д. Дармаев, судна заһабарилгын заводто Д. Балданов, модоной заводто Д. Аюшеев болон бусад болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Буряад үнэнэй» эдэбхитэй рабкор А. Е. Демин өөрынгөө хүдэлдэг «Электромашина» заводой түрүү хүдэлмэришэдтэй ярилдажа байна, таахада, шэнэ корреспондентын материал зүбшэлөөл ха.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

«ШЭНЭ БАЙДАЛ» ГАЗЕТЭ

1921 оной декабриин 20-до Шэтэ хотодо ДВР-эй Буряадай Автономито Управлениин үмэнэһөө «Шэнэ байдал» гэжэ зүүн талын буряадуудай, олониитэ уншагшадай түрүүшын газетэ хэблэгдэн гараһан байна.

Энэ газетэ Буряадай Автономито хоёр областиин Буряад-Монголой автономито республика болгогдохо үе — 1923 оной август һара хүрэтэр хэблэгдэн гаргагдажа байһан юм. «Шэнэ байдал» газетын редакторынь Сэлэнгын аймагта түрэһэн, монгол хэлэнэй багша, буряад эхин һургуулинуудта үзэхэ учебнигэй түрүүшын авторнуудай болон «Буряад-Монголой үнэн» газетын түрүүшын редакторнуудай нэгэн Иннокентий Порфирьевич Малков гэгшэ байгаа. Иннокентий Порфирьевич наһанайнгаа һүүлшын жэлнүүд хүрэтэр Буряадай гүрэнэй хэблэлые даагшаар хүдэлһэн байна.

«Шэнэ байдал» гэжэ буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг олониитын газетэ Коммунис партиин ленинскэ национальна политика нэбтэрүүлхэ талаар горитойхон хүдэлмэри ябуулһан байна. Тиихэдэ Совет засагай декредүүдые, тэрэшэлэн ДВР-эй правительствын шиидхэбэринүүдые тайлбарилан толилдог байгаа.

Газетэ болбол хүдөөгэй зоной ажабайдал тухай өөрынгөө хуудаһануудта үргэнөөр толилхотойгоо хамта мал ажалтай, нүүдэл һуудалтай зондо таряан ажал хайшан гэжэ эрхилдэг болохо тухай тодорхойгоор бэшэдэг байһан. Тэрэ үедэ таряан ажал хадаа Ага, Хориин буряадуудта хүдөө ажахын шэнэ һалбари байһан юм. Газетэ энэ асуудалда ехэ анхарал хандуулаа. Редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй хэһэн ажал дэмы хосороогүй. Жэшээнь, газетын 1923 оной июлиин 15-най номерто: «Ородой таряашадай жэшээгээр Агын, Хориин буряадууд мал харууһалхатайгаа хамта таряан ажал эрхилдэг болоо» гэжэ уншагшадтаа мэдээсэһэн байна.

Газетэ олохон статья, тэмдэглэлнүүд дотороо арад зондо шажан болон лама бандинарай ямар ехэ хоротой байһан тухайнь бэшэдэг байба. 1923 оной майн 8-най номерто тус газетэ һонирхолтой тоо, баримта харуулхадаа, ажалшан арадай хүзүүн дээрэ хүльбэржэ байдаг ламанарай тэдэнэртэ хэды ехэ гарза хохидол ушаруулдаг байһан тухайнь хэлээ.

«Цүүгэлэй ба Анаагай хоёр ехэ дасанда һүзэгтэн зоной үргэл болгон оруулһан мүнгэн эдэ дасангуудай дансын ёһоор жэл соо 30.000-һаа 100.000 хүрэтэр түхэригэй алтан болоно» гэжэ газетэ бэшэһэн байна.

1922 оной ноябриин 15-да ДВР РСФСР-тэй нэгэдэһэн байха юм. Тэрэ үдэр ВЦИК-гэй декрет гаргагдажа, тэрээн дотор ДВР хадаа Россин таһаршагүй хубинь болоно гэжэ соносхогдоһон байха юм. Алас-Дурна зүгтэ Совет засаг байгуулагдажа эхилбэ. Буряадай автономито областьдо ревком байгуулагдажа, «Шэнэ байдал» газетэ тэрэнэй үмэнэһөө гаргагдадаг болоо. Тэрэ үдэрһөө эхилэн, газетэ хадаа совет байгуулалтын талаар нэбтэрүүлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулаа. Буряадай Автономито Совет Социалис Республика байгуулха тухай тогтоолой 1923 оной майн 30-да гаргагдахада, буряад арад өөрынгөө бүхы түүхэдэ анха түрүүшынхеэ национальна засаг түрэтэй болобо гээшэ гэжэ газетэ уншагшадайнгаа дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулаа.

М. МИХАЙЛОВ.

…ИЛЬЫН САНАҺАА
ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО

…БОДЖЫН БУРУУШААЛГА

…(ТАСС). Камбоджоһоо …байдаг саг үргэлжын …аан Аюулгүйн Совед… …гдэһэн бэшэгэй …. Камбоджо тушаа …сэрэгэйхидэй дахаад …аашаа гаргаһанда …буруушаалга энэ …һэн байна.

…заагдана. 1968 …-да американ ба сай… …лёдууд, самолёдууд …арай хилые дабажа, …хүн зониие пулеметнүүдээр буудаа. …шархатаа. 1968 оной апрелиин 1-дэ США-гай агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй самолёт Камбоджын агаарай хилые дабаад, Камбоджын армиин зенитнэ артиллереэр буудуулхадаа сухариин бусаһан байха юм. США-гай болон Урда Вьетнамай зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ хамаатай хоёр вертолёт апрелиин 2-то Камбоджын Свайриенг провинциин тосхонуудые буудаа. Хоёр хүн горитойгоор шархатаа. Американ-сайгон сэрэгүүдэй үшөө нэгэ самолёт 1968 оной апрелиин 10-да Камбоджын хилые дабаад, тэрэнэй газар дээрэхи тосхонуудые буудаһан байна.

Камбоджын правительство эдэ горгоной эзэрхэг түримхэй аашануудта эрид шанга буруушаалга мэдүүлнэ, саашадаа иимэ ябуулгануудые зайсуулха хэмжээнүүдые абаха тухай США-гай правительствада эрилтэ хэнэ.

ДРВ-гэй МИД-эй ТҮЛӨӨЛЭГШЫН МЭДҮҮЛГЭ

ХАНОЙ. (ТАСС). США-гай зонхилхы этэгээдүүдэй майн 1-дэ эльгээһэн реактивна самолёдууд 20-дохи параллельһээ хойшоо оршодог Бачлонгви провинциин аралай хүн зон олонтой районуудые бомбодоһон байна. Энээнэй түлөө США-гай зонхилхы этэгээдүүдые ДРВ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министерствын түлөөлэгшэ өөрынгөө мэдүүлгэ соо буруушаагаа гээд ВИА агентство мэдээсэнэ.

Холбоото Штадуудай эдэ ябуулганууд ДРВ-гэй ба США-гай хоорондо даб дээрэ холбоо байгуулгые унжагайруулха гэһэн зорилготой байхаһаа гадна, Хойто Вьетнамые «бомбодолгые хизаарлажа, амгалан байдал тогтоохо тухай Холбоото Штадуудай мэхэ гаргадагые үшөө дахин элишэлнэ гээд мэдүүлгэ соо онсолон тэмдэглэгдэһэн байна.

Вьетнамдахи эзэрхэг түримхэй дайн байлдаае болюулха, ДРВ-гэй газар бомбодолгые, бусад бүхы сэрэгэй ябуулгануудые зогсоохо тухай США-гай правительствада бидэнэр эрид шанга эрилтэ хэнэбди гээд ДРВ-гэй МИД-эй түлөөлэгшын мэдүүлгын түгэсхэлдэ хэлэгдэнэ. Сэрэгэй ябуулгануудые шангадхаһанай түлөө, хоёр талын хоорондо хэлсээ хэлгые һаатуулһанай түлөө хүсэд харюусалгые Холбоото Штадуудай правительство дааха ёһотой.

АЯНШАЛГА ЭХИЛБЭ

НЬЮ-ЙОРК. ТАСС-ай корреспондент И. Абламов ингэжэ мэдээсэнэ:

Вашингтон тээшэ үгытэйшүүлэй хэһэн аяншалгада хабаадагшадай түрүүшын отряд Мемфисһээ Маркста (Миссисипи штат) ерэбэ.

Маркс гэжэ бишыхан город тэдэнэй Вашингтон орохо замда тушаан боложо дайралдаа бэшэ юм. Энэ райондо ажаһуудаг хара шарайта хүн зон тон үгытэй ядуу байдалтай гэжэ США-да мэдээжэ болонхой. Тиимэһээ энэ город зайсахын аргагүй үгытэй байдалай тэмдэг болоһон байха юм.

Аяншалагшад бүри олон болоно. Мемфисһээ Маркс тээшэ гараһан 600 хүнтэй, гол түлэб негрнүүдтэй, 400 шахуу негр хамтаран ниилэһэн байна. Мемфисһээ ерэн сасуугаа тэдэнэр автобусуудһаа буугаад, Марксын түбэй талмай дээрэ хүтэлбэрилэгшэдэйнгөө шиидхэбэреэр демонстраци хэжэ, нютагай үгытэйшүүлэй аяншалга эмхидхэһэн 7 хүниие арестовалһан полициин зоргоной аашада буруушаалга мэдүүлээ.

ПАТРИОДУУДАЙ АМЖАЛТА

ХАНОЙ. (ТАСС). Урда Вьетнамай арадай сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй сэрэгшэд Зядинь, Бьенхоа, Митхо провинцинуудта апрелиин 6-һаа апрелиин 23 хүрэтэр американ болон туһамаршадай сэрэгүүдтэй байлдаа хэхэдээ, дайсанай 1.000 шахуу солдат ба офицерые хүлһөөнь буулгаа. Освобождение агентствын дамжуулгада үндэһэлэн ВИА агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор имагтал һүүлшын гурбан үдэрэй турша соо арадай сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй сэрэгшэд Куангчи провинцида дайсанай 1.350 солдат ба офицерые, тэрэ тоодо 1.050 американ сэрэгтэ алба хэгшэдые усадхаа.

• Урда Вьетнамай патриодууд 7 самолёт буудажа унагаагаа, гэмтээгээ, сэрэгэй 3 корабль уһанда шэнгээгээ, 17 танк болон бронетранспортёрнуудые усадхаа.

КАРЛ МАРКСЫН ТҮРЭҺӨӨР 150 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Карл Маркс, Фридрих Энгельс, Марксын басагад: Женни, Лаура, Элеонора.

Зураghaa буулгабари.

ЖЕННИ МАРКС—ИОСИФ ВЕЙДЕМЕЙЕРТ

Маркс, Энгельс тухай рассказууд гэжэ номhоо абтаба

Хүндэтэ господин Вейдемейер!

Танайда, Танай инаг эелдэр эхэнэртэ хани халуунаар, баясхалантайгаар угтуулhан сагhаам хойшо, гэргэе шэнги hайн hайханаар Танайда айлшалhанhаам хойшо жэл шахуу саг үнгэрпэбэ. Энэ хугасаа соо мэндэеэ мэдүүлhэн нэгэшье тэмдэг эльгээгээгүйб. Танай hамганай угаа урин дулаан бэшэгтэшье харюусаагүйб. Танай үхибүүтэй болоhон тухай мэдээсэл абахадаашье, бэшэг бэшэжэ шадаагүйб. Игэжэ амандаа уhа балгаhандал байhан ушарни намайе ехэтэ тамалаа, гэбэшье ехэнхи ушарта бэшэг бэшэхэ ямаршье аргагүй байгааб. Мүнөөшье ехэл хүсэлжэ энэ бэшэгээ эхилбэб.

Тохёолдоод байhан ушар байдал гүүрhа гартаа барихыемни баадхаа — «Обозрениин» түлөө **ороhон гү, али орохо мүнгые шадаал hаа түргэн** эльгээхыетнай гүйнаб. Бидэ тэрэ мүнгэндэ **айхабтар, айхабтар хэрэгтэй болоод** байнабди. Эдэ жэлнүүдтэ зобоhон тулиhанаа, бэеэ гамнангүй ябаhанаа дурдахадамнай хэншье манине тингэбэ гэжэ гэмнэхэгүй бэзэ гээд сохом этигэнэбди. Үргэн нийтэ хүн зон манай хубиин хэрэгэй ямараар ябажа байhые тон бага мэдэнэ гэхэ гү, али огтолон мэдэнэгүй гэхэдэ зүбтэй. Энэ талаар минии үбгэн тон нарин зантай юм, тиимэhээ «hүрхэй эрэнэр» гэжэ тоологдодог зариман шэнги демократ ёhоор гуйраншаланхаар, hүүлшынхеэ гаргажа үгэхэ байха. Өөрынгөө нүхэдhөө, илангаяа Кёльн хотынхидhоо «Обозрениинь» али болохоор, түргэтэйгөөр дэмжэхэ бэзэ гэжэ хүлеэхэ ёhоороо хүлеэгээ. «Шэнэ рейнскэ газетэ» хэблэн гаргахын тула хамагаа зорюулhаараа мэдээжэ болоhон тэрэл газартаа нэн түрүүн дэмжүүлхэ ёhотойб гэжэ хүлеэhэниинишье ойлгосотой. Тиихын орондо тунайшаар, хайша хэрэгээр, эмхи гуримгүйгөөр хэрэгэйнь ябуулагдаhанhaa болоод бүхы юумэнь буруутаа; ном наймаалагшын нобшорон удаарhанай гэмээр юм гү, хэрэгынь хүтэлбэрилhэн Кёльндохи танилнуудайнь гэмээр юм гү, али юрэл демокрадуудай хэрэг ябуулгануудhаа баран дулдыдаа юм гү—хэнэйшье эндэ ехэ гэм зэмэтэйе тодорхойлхонь бэрхэтэй.

Ажаhуудалай жэжэ асуудалнууд минии үбгэндэ амар заяа үзүүлнэгүй. Энэ хэрэг айхабтар зэбүүрхэмэ шэнжэтэй болоо, тиимэhээнь бүхы арга хабаяа элсүүлжэ, даруу номгоноор, али бодоор, үгэ хүүргүйгөөр бүхы өөрынгөө нэрэ хүндые hанажа, энэ үдэр бүриин, час бүриин тэмсэлдэ илажа гараха баатай бологдоо бшуу. Газетын түлөө минии үбгэнэй хамагаа зорюулhыень, хүндэтэ Вейдемейер, Та мэдэнэ ха юмга. Хэдэн мянгаадые энэ хэрэгтэ хубита болгон мүнгөөр оруулжа, газетын эзэниинь болоо hэм шуу. Амжалтын түйлагдаха найдалай огто hалаад шахуу байхада, өөhэдөөл үритэхэгүйн тула үнөөхи «hайн hанаата» демокрадууд тингэхыень баадхаа бшуу. Газетынгээ политическэ нэрэ хүндые абархын тула, Кёльндохи танилнуудайнгаа эрхэтэн нэрэ хүндые абархын тула, тэдэ хүшэр хүндэ хэрэгүүдыень бэе дээрээ даажа абаhан, түргэн барладаг машинаяа худалдаhан, тингэжэ оруулhан бүхы мүнгэеэ гаргашалhан, гаража ошохынгоо урдахана шэнэ байрын хүлhэ түлэхын, редакторнуудта гонорарыень үгэхын түлэ гурбан зуун талер урьhаар абаhан байна. Үнэндөө эдэ бүгэдын түлөө хүсөөр сүлэгдэхэ ёhотой байгаа бшуу. Бидэндэ зөөри хогшол гэхэ юушье үлөөгөөгүйень Та мэдэнэт. hүүлшынгээ үнэтэй юумэн болохо сагаа мүнгэн эдлэл хэрэгсэлнүүдые тушааха зорилготойгоор Франкфурт ошожо ерээ hэм. Кёльндохи байрынгаа бүхы мебель худалдахыень даалгаа hэм. Ушар юуб гэхэдэ, үриимнай түлөө тэдэниие абаашажа болохо байгаа бшуу. Революцида эсэргүү тэрэ гасаланта үеын хүрэжэ ерэхэдэ, үбгэмни Париж ороо hэн. Гурбан үхибүүдээ абаад би хойноhоонь мордооб. Тэрэнэй Парижда үшөө түбхинөөгүй байтар, дахин сүлэжэрхёо бшуу. Гурбан үхибүүдтэеэ хамта тэндэ минии байхыешье хорёо. Би үбгэнэйнгөө хойноhоо баhа Англи ошохо баатай болооб. hара болоод байхада, манай дүрбэдэхи үхибүүн гараа hэн. Гурбан үхибүүтэй байха, үшөө дүрбэдэхи үхибүү гаргаха гээшын хэды хүндые ойлгохын тула эндэхи оршон байдалые, Лондониие мэдэхэ хэрэгтэй. Ганса байрынгаа түлөө hарадаа 12 талер түлэхэ ёhотой байгаабди. Эдэ бүгэдые арай шамай гэжэ олоhон мүнгэнhөө түлэхэ зэргэтэй байгаабди, теэд «Обозрениин» гарахада, тэрэ мүнгэмнайшье алга болоо. Хэлсээ баталааншье hаамнай, мүнгэн ородоггүй байгаа, ороошье hаа, дан бага хэмжээнэй мүнгэн хүртэдэг hэн; тиимэhээ бидэ айхабтар хүндэ хүшэр байдалда орошообди.

Би Танда өөhэдынгөө ажабайдалай нэгэл үдэрые гоёонгүй зураглаhуу. Тиихэдэмни үсөөхэн лэ эмигрантнуудай үзэhэн юумые үзөө гэжэ дам каггүй ойлгохот. Хүүгэдые хүхөөрөө тэжээдэг эхэнэрнүүдэй ухаангүй үнэтэй дээрэhээнь, нюрга hээрэлнгээ, сээжынгээ хэды үбдөөшье hаань, үхибүүгээ өөрөө тэжээхэ гэжэ шиидээб. Теэд бишыхан хүүгэмни эхын hүнтэй хамта бүхы зоболон, гашуудалымни hоролсодог байгаа юм гү, яагаа юм—саг үргэлжэ үбдэхэ, үдэр, hүнигүй хадхуулhандал ёолохо, гэншэхэ. Түрэhэнhөө хойшо нэгэшье hүниин туршада хоёр-гурбан часhaa дээшэ унтажа огто үзөөгүй. hүүлэй үедэ hалганадаг, татаганадаг болоо, тиин хододол үхэл ажабайдал хоёрой хоорондо байнал даа. Имэ үбшэн зоболонгhoo уламжалан хүхэеэ айхабтар шангаар хүхэдэг болоо ха, бүхы сээжэмни үбдэжэ, хордожо эхилээ, тиин зарим газартаа гантааншье: тэрэнэй нээлгээтэй, hалганаhан ама руу үе үе шуhан адхаран орожо байха юм. Нэгэтэ тиигэжэ hуутарни, гэрэймнай эзэн эхэнэр орожо ерэбэ гээшэ. Үбэлэй туршада 250 талер тэрээндэ түлөөбди, бусад мүнгыень өөртэнь бэшэ, харин тэрэнэй лендлордодо контрактын ёhоор үгэхэ байгаабди. Юуб гэхэдэ, тэрэнь гэрэймнай эзэн эхэнэрэй зөөри зөөшые урда тээнь бэшэжэ хинамжада абаhан байгаа бшуу. Тэрэ эзэн эхэнэрнай контрактhaa арсаад, үритэ 5 фунт стерлингые өөртэмни үгэхэ hэнтэ гэhэн эрилтэ табиба. Түлэхэ мүнгэгүй байhан дээрэhээмнай (Наудай бэшэг даншье хожомдожо ерээ), сүүдэй хоёр сагдаа ерээд, минии бишыхан бүхы зөөриие бэшэжэ хинамжада абаба. Тэрэ тоодо: оронуудые, дотор хубсаhа, плагы,—бултыень, үнгэржэ ерэхэдээ хүүгэнэймни үлгые, бархиралдажа байhан басагадаймни эгээл hайн нааданхайнуудые бэшэжэ абаа. Бэшэhэн юумэеэ хоёр час болоод абаашахабди гэжэ занаа. Тиихэ болоо hаань, үбшэн сээжэтэй аад, хүйтэнhөө hалганалдажа, шэшэрэлдэжэ байhан үхибүүдтэеэ хоохон шала дээрэ үлэхэ баатай болохо hэм шууб. Манай нүхэр Шрамм туhа хүргэхэ гэжэ город зорибо. Теэд кабриолет тэргэдэ hуун сасуунь, моридынь юунhээшьеб үргэжэ, тогтон торонгүйгөөр гүйлдэшоо. Яахашье аргагүй болоhон Шрамм гүйдэл дундань тэргэhээ hүрэжэ буухадаа, шуhа уhан болотороо унаа. Шэшэрэлдэжэ байhан үхибүүдээрээ hуутарни, тэрэниие манайда асараа бшуу.

Үглөөдэрынь бидэ тэрэ байраяа орхижо гараха баатай болоо hэмди. Хүйтэн, бүрхэг, бороотой үдэр hэн. Үбгэмни байра бидэндээ бэдэрбэ, теэд дүрбэн үхибүүтэй хүниие оруулха айл олдожо үгөөгүй. hүүлэй hүүлдэ нэгэ нүхэрнай туhа хүргөө. Тиин байрынь түлөө түлбэри болгон мүнгэ үгэбэбди. Би түргэлэн оронуудаа худалдажа, зөөриие бэшэжэ хинамжада абаhан хүлгөөтэ ушарhaa уламжалан айгаад, түлбэриин счёдуудые абаад гүйлдэжэ ерэhэн аптекарь, булочник, мяха наймаалагша, hү наймаалагша гэхэ мэтэнүүдтэ үриеэ түлэбэб. Худалдаhан оронуудыемнай гэрhээ гаргаад, тэргэдэ ашаба гээшэ. Эгээл энэ үедэ ойлгогдошогүй ушарал болоо. Юуб гэхэдэ, наран орэhон, орой болоhон байгаа бшуу. Англиин хуулиин ёhоор, имэ үедэ гэрhээ зөөри хогшол гаргажа болохогүй хэ юм. Удангүй гэрэймнай эзэн сагдаае дахуулаад ерээд, танай зөөриин дунда минии юумэнүүд орошоhон байжа болохо гэжэ мэдүүлбэ, хилын саана тэрьелжэ гарахатнай ха гэжэ hэжэглэбэ. Табаншье минутын үнгэрөөгүй байхада, манай байрын үмэнэ хоёр-гурбан зуун хүн, Челсиин бүхы муу, hайшуул сугларшоо. Оронуудые hөөргэнь гэртэ оруулба; худалдан абагшада үглөө үглөөгүүрынь лэ, наранай гараhан хойно үгэхэ эрхэтэй болоо бшуубди. hүүлэй hүүлдэ, бүхы зөөри хогшолоо худалдаад, хан гэхэ халааhагүй болотороо үри шэриеэ эсэслэн түлөөд байхадаа, би бишыхан, хөөрхэн хүүгэдтэеэ Лестер-стрит, 1-дэ оршодог немец гостиницада мүнөө байгааша хоёр таhалга соо ороо hэмди. Долоон хоногой туршада 51/2 фунт стерлинг түлбэритэйшье hаань, тэндэ яhалал тэсэмээр түбхинөө гээшэ хабди.

Имэ тодорхойгоор, удаа дараалан мүнөөнэйнгөө байдалай нэгэ үдэрые зураглан бэшэhэндэм, хүндэтэ нүхэрни, хүлисэгты. Игэжэ бэшэхэ гээшэ аягүйшье юм, бэзэ, хэды тингэбэшье hаань, энэ үдэшэ зүрхэмни тэсэбэгүй, гарнуудни hалганалдана. Ушар тиимэhээ бүхы сэдьхэлэйнгээ гүн соо хадагалагдажа ябаhан зүйлнүүдые хүүшанайнгаашье, эрхимшье, үнэн сэхэшье нүхэртөө бэшэхэ гэжэ hанабаб. Эдэ бүхы жэжэ ушарhaa тохёолдоhон гасалан, зоболон намайе сухэрүүлээ гэжэ бү hанагты. Энэ тэмсэлдэ гансаардангi бэшэбди, хуби заяамни намдаа үршөөлтэйгөөр хандалаг гэжэ hайн мэдэнэб, тиихэ мүртөө ёhотой зол жаргалда хүртэгшэдэй нэгэнби гэжэ өөрыгөө тоологшоб. Юуб гэхэдэ, минии хүндэтэ нүхэрни, бүхы ажабайдалайм түшэг тулгуури болоhон үбгэмни минии хажууда ябалсана бшуу.

Минии үбгэнэй эдэ жэжэ гасалан, хашалан тэсэхэ болоhон ушар үнэ-

хөөрөө сэдьхэлыемни та
хэнэйм шуhа загсаада
тэрээндэ туhалхын тула
мэн хэрэгтэй бэшэ, те
зондо дуратайгаар,
hалдаг хүн аад, мүнөө
туhалбаригүй үлэшоод
рынь минии hанаа сэд
ехээр зобооно. Зүгөөр
гомдол барина бэшэбди,
хүндэтэ Вейдемейер, зүб
Минии үбгэн hанал бо
дадаг, туhа хүргэдэг,
ринь өөрөө болодог
журналдань бүри ан
ашаг үрэтэйгөөр, оро
хандахыел эрихэ эрхэтэй
арсацагүй hэн. Би
зоригтойгооршье хэлэхэ
дэнэр имэ багахан юу
тойшье байгаа.
хидохогүй hэн. Энэл ушар
тэ голхоруулна. Зүгөөр
энэ талаар ондоо hанаа
Ерээдүйн hайн hайхан
хэ байhанда хэзээшье
шэр хүндэ сагта найд
ходоодол шог зугаатай
минииингээ, эхэдээ зэл
даг үхибүүдэйнгээ хүх
тэрэнэйшье сэдьхэл тэ
hэн. Минии имэ тодор
байдал, эрхэ байдал ту
бэшэhэн ушарыемни, хү
мейер, тэрэ огто мэдэнэгүй
минии эдэ мүрнүүдые
тнай гүйха байнаб. Имэ
нэрэhээ мүнгэ абалга,
гээлгые ярулха тухай
жа бэшэhыемни тэрэ

Уулзатараа баяртай,
хэрнай! Инаг hайхан
зүрхэнэй мэндые хүр
дээрэ бүлеэн нулимсаа
дуhааhан эхын үмэнэ
бишыхан хүүхэниие та
хүшэр хүндэ байдалда ор
мнай, манай гурбан эхэ
нууд үлэжэ байна. Баса
нууд, сэмсэгэрнүүд, хүх
зантайнууд, харин
хэймнай шогтой зугаатай
да эмхидхэхэдээ hанаа
Тэрэ шүдхэрхэмнай бүх
айхабтар дорюун, ух
хоолойгоор дуу дуулада
товой марсельезын үгэ
лай хүрэмэ шанга дуута
хэдэнь, бүхы гэрнай

Хүсэлэймнай бэелхэ с

Хүсэтэ баатаршалга

Амгалан мэндэ ажаhуу
1850 оной майн 20.

МАРКС ТУХАЙ ДУРАСХААЛЬҺАА

В. ЛИБКНЕХТ)*

ТҮРҮҮШЫН УУЛЗАЛГА

Франци соогуур hэтэ гаража, Лондон орохо гэhэн үнэмшэлгэ хармаанланхай, сэхыень хэлэхэдэ, «сүлөөтэ Швейцариин» нэгэ түрмэhөө 1850 оной зун Лондон ерэhэнэй удаа хэды хоноод байтараа, Марксын хоёр ехэ басагадтай (6—7 наhатайнууд байгаа) танилсажа эхилээ агша hэм. Гэгээрэлтэ коммунис хүдэлмэришэнэй союзай зунай hайндэрэй үедэ Лондон шадар—Гринвичдэ гээшэ hэн гү, али Кэмптон Корте гэдэгтэ гээшэ hэн гү, тэрэ газараа тон hонороор hананагүйб, Марксын бүлэтэй уулзаа hэм. «Эсэгэ Марксые» түрүүшынхеэ харааб. Тиин намайе тэрэ доромни шангаа гэгшээр шалгаа, нюдэд уруумни соо хаража байгаад, толгойемни hайсал шалгаа агша hэн. Соол хара hахалтай, барастал адли толгойтой энэ хүнэй соо нэбтэ хараhан мэтэ ажаглалтые даажа гарааб—шалгалтынь яhала барагаар бараа. Энэ шалгалтамнай ябан ошон хүхюун зугаатай хөөрэлдөөн болошоо бэлэй. Ойлгомторгүй ябаhаар шууяатай хүхюутэй олониитын дунда орошоhон байгаабди. Эгээл зугаатай хөөрөөшэ хүмнай Маркс байшоо. Марксын hамгантайнь, эдир залуу наhанhaa эдээнтэй сугтаа ябаhан Ленхентэй, үхибүүдтэйнь тэрэ дороо танилсаадхёоб. Тэрэ гэhэнhээ хойшо Марксын өөрынь дүтын хүн болонхой, үдэр бүри ябадаг байгааб.

МАРКС БА ҮХИБҮҮД

Хүнүүд үхибүүдтэ ехэ дуратай байдаг ха юм даа. Маркс үхибүүдтэ баhал аргагүй дуратай байhан. Багадуудтаяа аб адли болоод лэ удаан гэгшын саг соо наададаг, энхэргэн эсэгэ байхаhаань гадна, Марксын сэдьхэлые ондоошье хүнэй үхибүүд суранзан мэтээр татадаг байгаал даа. Илангаяа ядарhан зобоhон үхибүүдые аргагүйгөөр хайрладаг, энхэрдэг байhан. Үгытэйшүүлэй байраар сугтаа ябахадаа Маркс ботоhо дээрэ hуужа байhан hандирхай, хахархай хүбсаhатай үхибүү зорюута эрхэлүүлхэ, толгойень эльбэхын тулада маанадhaa ойлгомторгүй гээгдэдэг hэн. Тингээд гартань мүнгэ барюулха (пенни гү, али хахад пенни). Зүгөөр гуйраншангуудта этигэдэггүй байгаа. Юуб гэхэдэ, Лондондо тэрэ үеэр гуйраншалха гээшэ заримашуулай ажалынь болоhон байгаа. Зарим хүйхэрнүүдэй гуйраншалан аашалжа байхые харахадаа, шоо үзэдэг, шобто харадаг байhан. Зүгөөр гуйраншан эхэнэр гү, али эрэ хүнэй бархирhан үхибүү тэбэринхэй байгаа hаань (хэдышье худалаар аашалжа байhыень мэдэжэшье байбал), Марксын сэдьхэл яахын аргагүй уярдаг hэн.

Марксые үхибүүдэйнь дунда харахадаа эрдэм ухаатай энэ хүнэй сэдьхэлэйнь hайханиие, үхибүүдтэй аб адлихан болоод наададагые харахаш. Сүлөөгүй сагтаа гү, али сэнгэхэеэ гарахадаа, багануудтаяа шаг шууяа татан наадаха, ондоогоор хэлэхэдэ, өөрөөшье үхибүүн бололсодог хүн hэн. Хеметедхист гэдэгтэ нэгэтэ «мори урилдаалгажа» наадабабди. Маркс нэгэ басагаяа мүр дээрээ hуулгаа, нүгөөдэхень би hуулгааб. Тингээд лэ урилдаан эхилбэ гээшэ даа...

Маркс үхибүүдтэеэ хамта байха дуратай hэн, тэдэнтэй сугтаа байхадаа амардаг, hэргэдэг бэлэй. Өөhэдэйнь үхибүүдэй томо болоод, заримынайнь гээгдэhэн хойно ашанарынь гэрыень дүүргэдэг hэн. Ондоо гүрэнhөө ерэhэн, Коммунын гэшүүн Лонге гэгшэдэ Женни басаганиинь далаад эной эхин багаар хадамда гараhан байгаа. Хүрьгэнтэнэйнь аргагүй тоомгүй хүбүүд—Марксын гэрые хүхюутэй шууяатай болгоо агша hэн. Илангаяа ехэ хүбүүниинь — Джонни гэгшые хүгшэн абань ехээр эрхэлүүлдэг дуратай байгаа. Тэрээниень hайса мэдэhэн Джонни одоол зоргоороо аашалдаг hэн даа. Нэгэтэ Лондон айлшалжа ерээд байгааб. Гэртэхиниинь Джонниие Парижhaa эльгээhэн байгаа, жэлдээ хэды игэжэ ерэдэг hааб даа. Тэрэ хүбүүниинь нагаса эсэгынгээ дала дээрэ гаража hуугаад байтараа, Энгельс бидэ хоёрые мори болгожо наадаха гэhэн бодол зосоонь түрэбэ ха. Игэжэ удаан наадажа сэнгэhэнэйнь hүүлээр Джоннитой би хэлсээ хэжэ эхилээ агша hэм...

* **Вильгельм Либкнехт** (1826 — 1900)—Германиин социал-демократиие байгуулагшадай нэгэн, вождь. 1896 ондо хэблэгдэhэн Маркс тухай дурасхаалайнь нэгэ хэhэгhээ абаа.

ЗҮҮН СИБИРЬТЭ, БУРЯАД ОРОНДО

Генрих Гейне Парижда Карл, Женни Марксуудтай хөөрэлдэжэ hууна. (1844 он).

(Зураghaa буулгабари)

1875 ондо «Сибирь» гэжэ газетэдэ хэблэгдэhэн «Сибириин хүдэлмэришэ арад зон гээшэ юун бэ» гэhэн А. Щаповай статья соо «Капитал» тухай дурдагдана. К. Марксын «Капиталай» Эрхүү хүрэhэн тухай А. Щапов мүн ондоо тээ дурдана. Тэрэ үедэ Зүүн Сибириин культурна ба захиргаанай түб газар болоhон Эрхүү хотодо энэ зохёол хүрэhэн байгаа бшуу. Афанасий Прокопьевич Щапов, тэрэнэй hамган Ольга Ивановна Щапова гэгшэд «Капиталай» эндэхи түрүүшын уншагшад байгаа.

А. Щапов хэн байгааб? Эрхүүгэй областиин Анга гэжэ hууринда ород ламын туhалагшын (эхэнь буряад) бүлэдэ түрэhэн энэ хүн — түүхэшэн, публицист болоо. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 60-аад он багаар Казаниин университедтэ ородой түүхын кафедра даажа байгаа. Политическэ талаараа найдабаригүй байhан тулада арестовалагдаад, Петербург эльгээгдээ. 1864 ондо жандармын харуул доро нютагаа сүлэгдэhэн түүхэтэй.

«Капиталые» эгээ түрүүн ород хэлэн дээрэ оршуулhан Герман Лопатинай hайгаар Зүүн Сибирьтэ энэ зохёол тараhан байгаа. Энэ хүнэй нэрэ манай хизаарта мэдээжэ болонхой.

1871 оной февралиин 2-то Петербургhаа Эрхүү эльгээhэн телеграмма мүнөө болотор Эрхүүгэй гүрэнэй архивта хадагалагдажа байдаг. Энээн соонь игэжэ хэлэгдэнэ: «Чернышевскиин тэрьелэжэ хилын саана гараха хэрэгтэнь туhалха hанаатайгаар ерэhэн, hэжэглэмээр нэгэ хүн Эрхүүдэ тушаагдаба. «Ракич гэдэг хүнэй ба мүн бусад нэрэ обогуудтай, Сербскэ правительствын паспорт болон хэдэн зурагууд энэ хүниие нэгжэхэдэ олдобо. Николай Любавин гэжэ хүндэтэ эрхэтэн гээшэб гэжэ өөрыгөө нэрлэнэ. Теэд зарим тухайлбариин ёhоор өөрынь бодото нэрэ Лопатин хаш».

Жандармынхид зүб тухайлаа. «Капитал» оршуулжа байhанаа хүдэлмэреэ таhалдуулаад, Чернышевскиин тэрьелхэдэ туhалхаяа Эрхүү ерэhэн Герман Лопатин бэеэрээ байгаа.

Герман Лопатин 1871—1872 онуудта Эрхүүдэ ажаhуугаа. Энэ үедэнь А. Щапов Г. Лопатинтай танил, хани нүхэд байhан. Игэжэл А. Щапов «Капиталтай» танилсаhан юм.

Россида түрүүн гараhан «Капитал» 1873 оной эхеэр Эрхүүдэ А. Щаповай гарта ороhон гэжэ баримтанууд гэршэлнэ.

Революциин урда тээ К. Марксын номууд политическэ сүлэлгэдэ ерэhэн хүнүүдые дамжан, Буряад орондо ороhон түүхэтэй. Тэрэ үедэ манай эндэхи Баргажан, Түнхэн, Байгал шадарай нютагууд —эдэ гурбан газар политическэ сүлэлгын орон байhан гээшэ ааб даа. Тэрэнhээ гадна Хяагтын нийтын библиотекые дамжан, К. Марксын ба В. И. Ленинэй болон бусад марксис зохёолнууд манай нишэ нэбтэрэн ороhон байгаа.

* * *

Буряад орондохи эгээл үнинэй библиотекэнүүдэй нэгэн Баргажанда юм. Ерэхэ жэлдэ баргажанайхид библиотекынгаа 75 жэлэй ойе тэмдэглэхэ. Эндэ хадагалагдажа байhан номууд соо политическэ сүлэлгэдэ байгшадай бэлэглэhэн номууд бии. Тэдэнэй дунда К. Марксын «Капиталай» нэгэ ном.

Политическэ сүлэлгын орон дайда байhан Байгал шадар мүн лэ К. Марксын номууд хүрэжэ ерэhэн байгаа. Эндэ марксизмые шудалха кружок бии байhан. Мысовскда (мүнөө Бабушкин город) партиин элитэ ажал ябуулагша, Гүрэнэй хоёрдохи думын гэшүүн, РСДРП-гэй Лондондохи съездэ хабаадагша Василий Матвеевич Серов сүлэлгэдэ байгаа. Энэ үеэр В. М. Серов нүхэдтэеэ хамта Мы-

совая станциин хүдэлмэр
дунда хүдэлмэри ябуулда
риин. Посольскын волос
уруу «сай уухая» ходо
нюуса литература тараа
бари зүбшэл үгэдэг байhан

В. М. Серовой өөрын
текэ соо «Карл Маркс (
1883)». «И. Ф. Беккерэй,
генэй, Ф. Энгельсын, К. М
Ф. А. Зоргедэ эльгээhэн
гүүд» болон бусад марк
хёолнууд бии юм.

Түнхэн—Буряад орон
лэлгын гурбадахи нютаг
Мүн эндэшье К. Марксын
таража эхилhэн түүхэтэй
ник В. А. Денисов эндэ ста
үнгэргэжэ байhан юм. Эн
басаган марксис үзэл
дэлгэрүүлдэг байгаа. Р
онно демокрадууд Черны
Добролюбов, Герцен
мүн К. Марксын, Ф. Эн
В. И. Ленинэй зарим зох
В. А. Денисовэй библиотек
юм.

Революциин урда тээ
орондо марксис литерат
лоошье аргаар тараhан түү
римталнууд гэршэлдэг байн
тын нийтын библиотек
ондо барлаhан номой ка
нөө болотор байдаг. Эн
hээ харахада, научна ком
мын эхи табигша К. Марк
Ф. Энгельсын Россида
hэн бүхы литература, В. И. Ле
нинэй номууд, ондоо
нүүдэй зохёолнууд
библиотекэдэ суглуулагд
гаа. Эдээнэй зариманиинь
болотор үлэнхэй. М. Горьк
рэмжэтэ республиканска
текын шухаг хэблэлнүүд
байдаг юм.

М. СПЕ

М. Горькиин нэрэ
библиотекын хүдэлмэр

„СУУТА СЕКРЕТАРЬ"

«Юрэ бусын сэбэрхэн, гайхамшаг ухаатай, үгаа hайн зантай эхэнэр»—гэжэ Франц Меринг Женни Марксын музейн Зальцведельдэ нээгдэхэ үедэ Карл Марксын наhанайнь хани тухай хэлээ hэн.

«Бусад хүнүүдые жаргалтай болгохын тулада өөрынгөө зол хубиие зорюулhан эхэнэрэй хэзээ нэгэтэ бии байгаа hаань, тиимэ эхэнэр энэл гээшэ»—гэжэ Фридрих Энгельс Женни Марксын хүүр дээрэ хэлээ бэлэй.

Карл Маркстай Женниин гэрлэлгэ—дэлхэй дээрэхи инаг дуранай түүхын эгээл арюун hайханай эрхим дээжэ болоно. Пруссин ландрадай басаган, Трир хотын баялнуудай дангина Женни фон Вестфален, хүсэд мэдээжэ болоогүй аад, залуу наhанhaa сэсэн бодолтой революционер, хархис этээдүүдтэ харшаар үгтагдадаг, хани нүхэдтөө хүндэтэй Карл Маркс — эдэ хоёр бүри үхибүүн байхаhaa танил, түрүүшынгээ вальс хамта хатарhан юм гэдэг.

Эдэнэр гэрлэлгынгээ ёhолол нюусаар үнгэргэhэн байгаа. Вестфаленүүдай бүлэ эдэнэй гэрлэлгэдэ дурагүй байhан, юундэб гэхэдэ, баян бардам байдалда үдэhэн басаганайнь ерээдүйн хуби заяан нимэ нүхэртэй ямар байхань найдамгүй hанагдадаг байhан ха.

«Нэрээшье, инаг хани нүхэрынь газаа талаараа hаргавма ажабайдал Женнидэ хангаагүй. Гэбэшье Женни зол жаргалаа олоhон юм. Женни агуухэ революционерэй хани нүхэр болоо hэн»—гэжэ тэрэнэй хүрьгэн Поль Лафарг хэлээ бэлэй.

Женни хамаг юумэеэ орхёод, Карлтай хуби заяагаа холбоо. Хэды хүшэр хүндэ байдалтай ушарбашье, оройдоо сухэрөө, шаналаагүй юм.

Женни Маркстай хамта Францида, Бельгидэ, Англида, намнуулаад ябахадаа, үгытэй байдал газаашалга, хашалга, мүрдэлгэ гээшые үзэхые үзэhэн байгаа.

Гэбэшье Женни тэсэжэ гараа. Гэртэнь ороhон лэ хүнүүд Марксын эхэнэрэй барагдашагүй зигаатай шогтойе, хүдэлмэришэн ангиин хэрэгтэ хэлбэришэгүй үнэн байhые, сэсэн сэлмэг ухааe, үзэл бодолойнь гүнзэгые гайхадаг hэн гэхэ.

Женни хадаа агуухэ хүнэй үнэн сэхэ тон бүтын туhалагша, марксизмые ойлгон мэдэрhэн, тэрэниие хамгаалан бодоhон түрүүшын эхэнэр байhан. Женниин тон нарин шалгаагүйдэ нэгэшье гар бэшэгээ Маркс хэблэлдэ тушаадаггүй байhан юм. Минии «суута секретарь» гэжэ Маркс хани нүхэрөө илдамаар нэрлэдэг бэлэй. Женни бүлынгөө зүгhөө бэшэгүүдые бэшэдэг («г-жа Марксhaa бэшэг абахадаа ехээр хүхигшэ hэн гэжэ Поль Лафарг бэшэhэн юм), хэблэгшэдтэй, типографинуудтай орёо хэлсээнүүдые хээг байгаа. Түгэс эрдэм hургаалтай Женни театрай бэлигтэй шүүмжэлэгшэшье байhан...»

ГДР-эй Зальцведель гэжэ багахан хотодо Женни Марксын түрэhэн гэр мүнөөшье байдаг. Энэ гэрэй нэгэл таhалгань тэрэнэй дурасхаалда зорюулагданхай. Карл Марксын түрэhөөр 150 жэлэй ойн үдэр Женни-Марксштрассайн 20-хи гэртэ музей нээгдэхэнь. Документнүүдэй, номуудай, бэшэгүүдэй, гар бэшэгүүдэй, зурагуудай выставкэ бэлдэгдэжэ байна. Тэдэнь энэ гайхамшагта эхэнэрэй ажабайдал, ажал ябуулга, наhанайнгаа нүхэртэ дурлаhан тон hаруул hайхан оршон тухайнь хөөрэхэ. Музейн айлшадай дунда олон залуушуулай бии байхань лабтай. Тэдэнэр Женни мэтэ имэл эрэлхэг, сэсэн ухаатай байхые хүсэхэ байха.

Штеффи ХОФФМАЙСТЕР.
(АПН—Панорама ГДР).

Берлин, апрель
(Телефоноор абтаба).

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕ

Манай адрес, телефон

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактор
приёмная—54-93, зам. редактора—68-08, зам. редак
62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретар
отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйств
63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышлен
строительства—61-35, советского строительства и быт
культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-8
формации—34-05, общественная приёмная—56-62,
бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

Гор. Улан-Удэ типография Управления по печати
вете Министров БурАССР.

Н-02447. Зак. №